

AKTUALNO

6. aprila 1941 je fašistična Italija napadla Jugoslavijo

Propaganda in poskus brisanja nečedne preteklosti

Ob 80. obletnici agresije fašistične Italije na Jugoslavijo (Slovenijo) je italijansko vsedržavno združenje partizanov ANPI pripravilo spletni posvet, na katerem so govorili ugledni zgodovinarji in raziskovalci ter predsedniki združenj partizanov Italije, Slovenije in Hrvaške. Glavna namena tega dogodka sta bila osvetlitev dogajanja na vzhodni italijanski meji in zasedenih območjih, pa tudi zavrnitev številnih revizionističnih tez, ki slonijo predvsem na propagandi in poskusu brisanja lastne nečedne preteklosti.

Dino Spanghero, koordinator ANPI - VZPI za Furlanijo - Julijsko krajino, je posvet označil za prelomnega v zgodovini odnosov med borčevskimi organizacijami v Italiji, Sloveniji in na Hrvaškem. O pomenu posveta je spregovoril tudi **Marijan Križman**, predsednik ZZB NOB Slovenije, ki je govoril tudi v imenu predsednika hrvaške borčevske organizacije Franja Habulina. Zgodovinar **Jože Pirjavec** je spregovoril o samem napadu na Jugoslavijo. Kot razlog za agresijo je navedel šok italijanske diplomacije, ki ga je doživela z nastankom Jugoslavije po prvi svetovni vojni. Najprej si je prizadevala, da je mednarodna skupnost ne bi priznala, nato pa jo je poskušala zamajati s podporo separatistom v Črni gori, na Kosovu in Hrvaškem. Nemčija je Jugoslavijo hotela pridobiti na svojo stran. Temu se je upiral regent Pavel. Podporo je Jugoslavija iskala

tudi pri Rusih in Angležih, na koncu je klonila pred pritiski Nemcev. Temu so se uprli srbski nacionalisti in pravoslavna cerkev z us-

opredelili za sodelovanje z Nemci. Italijanski raziskovalec **Eric Gobetti** (pisec knjige *E allora le foibe?*) je govoril o marionetni Ne-

toličenjem 17-letnega Petra. Vojaškemu napadu Wehrmachta so se pridružili Italijani in balkanske države. Jugoslavija je dokaj hitro podlegla napadalcem. Nacisti in fašiste je presenetil nastanek Osvobodilne fronte. Hrvaški zgodovinar in diplomat Ivo Goldstein je prikazal Hrvaško v 20. stoletju. Zavrnil je revizionistično tezo, da so bili četniki protifašisti. Med njimi in ustaši po njegovem mnenju ideološko ni bilo velikih razlik. Njihov cilj je bil medsebojno iztrebljanje. Večina Srbov na Hrvaškem je podpirala četnike. Italijanska stran je poskušala omiliti pobijanje med četniki in ustaši, tako da je v boju proti partizanom četnike pridobila na svojo stran. Po kapitulaciji Italije so se četniki odločno

odvisni državi Hrvaški. Osvetlil je ozadje odnosov med fašistično Italijo in Paveličevimi ustaši, ki so bili kot nacionalisti nasprotniki Jugoslavije. Italijani so v njih videli morebitne zaveznike za krepitev svojega vpliva na Balkanu, po zgledu Afrike pa tudi njegovo postopno kolonizacijo. Ustaši so se vojaško urili na italijanskem ozemlju, v Jugoslaviji pa so izvajali teroristične akcije z uboji politikov in poboji prebivalcev. Paveliča so formalno ustoličili Nemci, bil pa je človek Italije. Zgodovinarja **Carla Spartaca Capogreca** poznamo predvsem po študijah o italijanskih koncentracijskih taboriščih za jugoslovanske civiliste. Za razliko od drugih taborišč so bila slovenska po besedah Capogreca pov-

sem nelegalna, ker niso upoštevala mednarodnih konvencij niti jih ni nadzoroval mednarodni Rdeči križ. Italijanski okupator je s požigi vasi, pošiljanjem prebivalcev v taborišča in zapiranjem poskušal odvrti prebivalce od podpiranja partizanskega gibanja. Okupacija pa je imela tudi značaj rasizma in etničnega čiščenja s ciljem zamenjave avtohtonega prebivalstva s koloni. Kljub seznamu stotih vojnih zločincev, ki ga je pripravila OZN, po vojni nihče ni odgovarjal za zločine. Raziskovalka **Anna Di Gianantonio** je spregovorila o sodelovanju italijanskega obmejnega delavstva z Osvobodilno fronto. Medtem ko je vodstva slovenskih in italijanskih partizanov

pleksnosti zgodovine in je zlahka pleni potvarjanj. Klabjan je osvetlil tudi zanimivo plat povojne pomiritve, ko je Jugoslavija izročila Italiji posmrtno ostanke 13.000 padlih italijanskih vojakov v zameno za gradnjo kostnic v Rimu, Bariju, Sansepolcru, Trstu, Gorici in Gonarsu z 8.000 jugoslovanskimi žrtvami na italijanskih tleh. **Federico Tenca Montini**, univerzitetni raziskovalec, se je dotaknil povojnega (1945–1975) obmejnega vprašanja. Med drugim je povedal, da ni veliko manjkalo do vstopa Jugoslavije v zaveznitvo NATO. Da se to ni zgodilo, je kriva tudi desno usmerjena italijanska Pellova vlada, ki je leta 1953 po nepotrebnem zaostri napetosti na

Vojaškemu napadu Wehrmachta so se pridružili Italijani in balkanske države. Jugoslavija je dokaj hitro podlegla napadalcem. Nacisti in fašiste je presenetil nastanek Osvobodilne fronte.

razdvajalo nacionalno vprašanje, je bila povezanost med borci na terenu čvrsta, ker so imeli skupen cilj, boj proti fašistom in za socialno pravičnost.

Borut Klabjan, zgodovinar Znanstveno-raziskovalnega središča Koper, se je obregnil ob retoriko Evropske unije o nacifašizmu proti komunizmu. Dejal je, da takšno poenostavljanje ne pripomore k razumevanju kom-

meji in izsilila dvostransko podporo ZDA in Anglije. Otoplitev se je začela z Morovimi levosredinskimi vladami, ki so privedle do Osimskega sporazuma.

Štiriurni posvet je ob koncu povzel predsednik ANPI - VZPI **Gianfranco Pagliarulo**, ki je dejal, da je treba zgodovino osvetliti z vseh zornih kotov, sicer je zgolj propaganda. **J.A.**

AKTUALNO

Bazoviška fojba

Svetišče desničarskih strank

Zveza združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije je opozorila, da so italijanski politiki in mediji ob italijanskem dnevu spomina na fojbe in eksodus (10. februar) poudarjali zločine Titovih komunistov, a pozabili na fašizem. Opozorila je tudi, da v Italiji že izkoriščajo lanski obisk predsednika Boruta Pahorja pri prazni bazoviški fojbi.

Na zahodu nič novega

Italijanska politika skriva svoj fašizem v bazoviški fojbi, ki je postala svetišče in romarsko središče desničarskih strank in drugih nižjih funkcionarjev, da se tako promovirajo in dobesedno tekmujejo, kdo bo bolj ponižal, osramotil in demoniziral Titove partizane. Tudi župan Trsta Roberto Dipiazza v svojem govoru ni varčeval s kritičnimi besedami na račun Titovih komunistov, »ki so pobijali, posiljevali in morili«, a tudi z besedami upanja

glede na stisk rok državnih predsednikov Mattarelle in Pahorja.

Italijanske radijske in televizijske postaje so v poročilih in številnih kontaktnih oddajah, ki smo jim bili priče te dni, iz svojih razprav, video posnetkov in fotografij izpustili poklon predsednika Mattarelle pri spomeniku bazoviških žrtev. Videli smo le predsednika Pahorja, ki se je poklonil na bazoviškem šohtu in tako uradno kot najvišji predstavnik države dal prosto pot vsem lažem in natolcevanju o kubičnih metrih trupel in genocidu nad Italijani v Bazovici.

Slovenska vlada in njen zunanji minister se tako lahko ponovno veselita še ene obsodbe Titovih partizanov, ki jih obtožujejo zločinov, jih razglašajo za morilce in ne branilce svoje zemlje pred fašistično sodrgo. Poti nazaj ni. Tako iz zgodovine izginja ali je že popolnoma izginil fašizem, blede in izginja poklon predsednika Mattarelle na morišču slo-

venskih in hrvaških rodoljubov. Za italijansko stran nedvomno odlična diplomatska poteza, saj je dosegla, da je tisočkrat izrečena laž postala resnica. Titovi partizani so postali morilci, Italijani pa žrtve samo zato, ker so bili Italijani. Njihov fašizem pa kot da je izpuhtel? Mogoče se bomo morali Italijanom celo opravičiti, da so nas napadli in ustanovili taborišča na Rabu, v Gonarsu, Viscu, Reniciju, Molatu, Monigu, Padovi, Ustici, Kraljevici, Zlarinu in številnih drugih krajih, kjer je bilo zaprtih skoraj 37.000 Slovencev, od tega jih je 2200 umrlo.

Ljubljana je bila edino mesto v Evropi, ki je bilo obdano z bodečo žico, dolgo 26 kilometrov, in številnimi stražnimi stolpi. Kdaj se bo italijanski predsednik poklonil trpljenju in smrti tisočernih Primorcev, talcem v Gramozni jami, uničenim vasem in ne nazadnje uničenemu gospodarstvu Primorske in Slovenije?

Prazna bazoviška fojba

Žal je bila simbolna vrnitev Narodnega doma v Trstu kot gesta dobre volje popolnoma zasenčena s poklonom predsednika Pahorja ob »fojbi laži« in upamo le, da bodo Slovenci v Trstu tudi de iure postali lastniki svoje nepremičnine. Kako ohraniti narodni ponos in vrednote narodnoosvobodilnega boja, ki so bile poteptane tudi takrat, ko je Trst dobil svoj praznik, 12. junij, »dan osvoboditve Trsta izpod jugoslovanske zasedbe«, torej dan, ko so jugoslovanski partizani 12. junija 1945 zapustili mesto? Slovenska diplomacija in celotna oblast temu dogodku nista namenili niti besedice. Nasprotno, bili sta nemi priči ustoličenju novega praznika ter posledično sramotnja partizanske vojske in njihovega izгона iz mesta. Slo-

venci potrebujemo oblast z zgodovinskim spominom, ki ni omejen na 30 let. In takšno vlado, ki bo znala in zmogla uveljaviti narodni ponos, da se jutri ne bo treba opravičevati za zločine in genocid, ki so ga povzročile agresorske vojske Nemčije, Italije, Madžarske in v manjšem delu tudi NDH.

Primorci in Istrani nismo drobiž za obračun med velikimi, smo ponosni in kleni ljudje. To smo dokazali med drugo svetovno vojno in vojno za osamosvojitve Slovenije. Nič nam ni bilo podarjeno, vse je bilo priborjeno s krvjo in žrtvami! Zato bodimo glasni in enotni, da Sloveniji vrnemo samozavest, ki temelji na boju in zmagi izpod nacizma in fašizma, najhujšega zla prejšnjega stoletja. Sprašujemo pa se tudi, kdaj bo predsedniku italijanske države in drugim njihovim funkcionarjem končno le predano Poročilo slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije, ki obravnava slovensko-italijanske odnose v letih 1880–1956.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

»Samo da je po naše«

Da se pod trenutno oblastjo pomikamo v novodobni fašizem ali vsaj urbanizem, je jasno že vsakemu, ki premore vsaj drobec razuma in poštenja. Napada in podreja si vse ustanove, ki niso po volji novi oblasti, in vse, ki si drznejše misli svobodno in drugače. Podrejeni si želi prav vse, gospodarstvo, šolstvo, kulturo in nevladne ustanove, celo tiste, ki se ukvarjajo zgolj s človekoljubno dejavnostjo.

Primer napada podivjane in pokvarjene oblasti na neodvisno ustanovo je tudi početje obsojenega prevaranta in lažnivca Romana Leljaka, zdaj župana občine Radenci, ki se je spravil na Vrt spominov in tovarštva oziroma Ustanovo dr. Šiftarja v Petanjcih. Prek občinskega sveta izsiljuje ustanovo, da mora »enakopravno obravnavati nacizem, fašizem in komunizem«, ter želi tako ovirati in preprečiti njeno delovanje. Vsi razmišljujoči ljudje in tudi tisti družboslovci, ki niso hlapci politike, vse tri ideologije tako ali tako obravnavajo enakopravno, kot to zahteva znanost. Zato pa jih ne morejo enačiti, kot to zahteva »desna« politika, ki jo predstavlja Leljak. Fašizem in nacizem sta ideologiji, ki temeljita na nasilju in sovraštvu, zato nista ne enaki ne »enakovredni« komunizmu, ki si želi ustvariti pravično in miroljubno družbo za vse ljudi na Zemlji. Tudi v imenu komunizma so se seveda dogajali zločini, tako kot so se v imenu vseh ideologij.

Največ zločinov v zgodovini in po vsem svetu se je zgodilo zaradi Katoliške cerkve, pa katoliške ideologije nihče ne tlači zraven »treh totalitarizmov«. Prav Katoliška cerkev je sama po sebi najboljši dokaz, da »trije totalitarizmi« niso enaki, saj je dejavno in pridno sodelovala z vsakim fašizmom in nacizmom, čeprav so nacisti Katoliško cerkev prezirali. Nikoli pa Katoliška cerkev ni hotela sodelovati s »komunisti«, tudi ko so bili ti na oblasti, pa čeprav je »vsaka oblast dana od Boga«. Katoliški cerkvi oziroma državi Vatikan in njenim najvišjim predstavnikom je šlo vedno le za lastne koristi, predvsem kako obdržati gore nakopičenega bogastva. Svetle izjeme so bile redke, kot so bili to slovenski duhovniki pred in med drugo svetovno vojno, ki so se skupaj s svojim sorojaki upirali fašizmu. Svoj narod, svoj jezik in svojo kulturo so postavili pred lastne koristi, se zanje borili, jih branili in želeli ohraniti. Partizanskemu boju, kateremu so primorski duhovniki prav tako pomagali, je uspelo, da so se vsi Slovenci združili v republiko Sloveniji v okviru takratne Jugoslavije. Niti v najhujši nočni mori pa se

primorskim duhovnikom, niti vsem zavednim Primorcem, pa tudi vsem zavednim Slovincem ni moglo sanjati, da bodo nekoč prišli ljudje in politika, ki bodo vse to prezirali in hoteli uničiti.

Precej zgovorne, čeprav danes zamolčane ostajajo besede Ivana Omana iz časov osamosvajanja, »naj Italijani kar imajo Primorsko, samo da se znebimo ta rdečih«. Te njegove ogabne besede skupaj z njegovimi »ni važno, da je pismen, važno je, da je naš« žal v popolnosti opisujejo bistvo slovenske, predvsem desne, »domoljubne« politike od časov osamosvajanja naprej, postavljati lastne koristi, osebne ali politične, pred narod in državo. Ta »politika« je svoj žalostni vrh dosegla pod trenutnima predsednikoma, ki bi ju v kakšnih drugih časih ali drugi državi že zdavnaj obtožili veleizdaje. Predsednika republike med drugim zato, ker je s svojim nepremišljenim »spravnim poklonom« pri lažni fojbi potrdil zgodovinske laži italijanske desničarske in neofašistične politike, ki ne skriva lakote po slovenski zemlji. Ob italijanskem dnevu spomina se je zdaj pokazalo, da je bil »poklon« dejansko zgolj potrditev italijanskega spreobra-

čanja zgodovine in zanikanja kakršne koli krivde za njihovo nasilje pred in med drugo svetovno vojno.

Zakaj je predsednik kljub vsem opozorilom lani izvedel ta poklon, ni nikomur jasno. Morda pa je šlo zgolj za

lastne osebne koristi. Morda mu je italijanska politika obljubila kakšen prestižni položaj v evropskih ustanovah po koncu njegovega mandata. Vsekakor je svoje osebne koristi postavil pred svoj narod, zgodovino, jezik in kulturo. Vsak ponosni Primorec pa bi mu vedel povedati, da ne bo nikoli dobil ničesar od tega, kar so mu obljubili Italijani. Delati za svoje ozke politične koristi pa je tudi bistvo političnega boja trenutnega predsednika vlade, ki bi mu v kaki drugi državi sodili takoj, ko se je izvedelo, da njegovo stranko plačuje tuja država. Da jim ni mar ne za zgodovino in kulturo pa tudi ne za blaginjo lastnega naroda, trenutni oblastniki dokazujejo prav vsak dan sproti. Težko je verjetno, da lahko vsaj približno razumen človek verjame vsem lažem, ki jih prodaja trenutna oblast. Da pa se lahko sprejme vsaka laž, kadar gre za lastne koristi, dokazujejo tudi poslanci, ki podpirajo trenutno oblast, čeprav se dobro zavedajo ali pa bi se vsaj morali zavedati, da nas vodi v novodobni fašizem. Toda za še dve leti poslanskih plač in privilegijev jim je popolnoma vseeno, kaj se bo zgodilo v prihodnje, pa tudi če so vsi nepismeni ali pa če imajo Primorsko spet Italijani.

AKTUALNO – KoDVOS poziva k spremembam

Kako zagotoviti človeka vredno življenje

Na prvi okrogli mizi, ki jo je 9. februarja pripravila Koordinacija domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KoDVOS) na temo Kako zagotoviti človeka vredno življenje ter socialno in pravično Slovenijo, je ekipa strokovnjakov spregovorila o vzrokih in posledicah nespoštovanja družbenih vrednot, neetičnega ravnanja v državi, sovražnega govora, izgubljenega zaupanja državljanov in kršenja pravnih standardov.

Skupina za informiranje, ki jo je ustanovila KoDVOS, s svojo prvo okroglo mizo odpira teme, ki v javnosti nimajo jasnega odgovora. Sodelujoči so opozorili na avtoritarnost Slovenije in pozvali k spremembam. Tako je moderator okrogle mize **Božidar Truden** v uvodnem nagovoru poudaril, da bodo storili vse, da začne zdajšnja oblast delati za državljanke in državljane Republike Slovenije in ne samo za uresničevanje svojih osebnih in strankarskih interesov. Namen srečanj je iskanje odgovorov na različne teme, sprožanje javnega razmisleka o trenutnih razmerah ter povečanje iniciativnosti civilne družbe za spreminjanje razmer. »Oblast ni sposobna uravnavati družbenih nasprotij, zato se ta krepijo. Demokratični postopek reševanja konfliktov se umika. To, da nekaj označimo za slabo komunikacijo, ne pomeni samo, da gre za slabo komunikacijo. Komunicira namreč človek in ta je tisti, ki je slab. Ker ne zna ali noče biti dober, ker hoče sprožati nasilne odzive svojih poslušalcev,« je poudaril.

Dr. Tomaž Čas, magister kazenskega prava, doktor obramboslovja, predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever, vodja skupine za informiranje pri KoDVOS-u, je kot osrednjo temo izbral nespoštovanje vrednot, za katere smo se borili v vojni za samostojno Slovenijo. Poudaril je, da bodo vojni veterani vztrajali in zagotovili, da se bodo spoštovale in uresničile vrednote, za katere so se borili v vojni za samostojno Slovenijo, saj zdajšnja vlada zlorablja čas epidemije, ko s svojimi ravnanji in ukrepi zavestno krši Ustavo Republike Slovenije. To počne s svojimi posegi na področju nacionalne varnosti, pravosodja, policije, kulture in drugih področjih, ko menjuje strokov-

ne kadre oziroma preureja državo, dopušča medijske manipulacije in na različne načine omejuje delovanje nevladnih organizacij. Dr. Čas je v nadaljevanju opozoril na policijo, saj z njo vlada grozi ljudem in se policija prikazuje le kot represivna institucija. Opozoril je, da so vidno prisotni poskusi zlorabe policije za doseganje svojih lastnih interesov, če omenimo samo oviranje preiskave v zvezi z nabavo mask in ventilatorjev, zdaj pa so že poskusi zamenjati predsednika računskega sodišča. Kdor stopi vladi na prste, je deležen posebne obravnave, javne diskvalifikacije in stigmatizacije. Ugotavlja tudi, da vlada razgrajuje državne in družbene sisteme ter krši človekove pravice in temeljne svoboščine, kar dolgoročno vodi v razpad pravne države in pot iz demokracije v avtoritarni sistem.

Ladislav Lipič, upokojeni generalmajor Slovenske vojske, nekdanji veleposlanik, svetovalec predsednika RS dr. Danila Türka, zdaj pa predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo, je spregovoril na temo Kdaj se je izgubilo zaupanje. Spomnil je na lanske december pred dnevom samostojnosti in enotnosti, ko je pred spomenikom braniteljem Pomurja govoril o pomenu enotnosti, o kateri so vsi govorniki na vseh ravneh zelo radi govorili. Na ta izraz enotnost je sam navezal izraz zaupanje, kajti prepričan je, da brez zaupanja ne bi bilo enotnosti. In tako je tudi danes. Ugotavlja, da to zaupanje ni izginilo čez noč ali v zadnjem letu. Izginjalo je v zadnjem desetletju ali še nekoliko daljšem obdobju, zato je prav, da se poskušajo najti vzroki, zakaj je ta visoka stopnja zaupanja izginila in je tako izginila tudi tako opevana enotnost. »Letošnje jubilejno leto, ko praznujemo 30-letnico razglasitve samostojnosti in obrambe naše države Slovenije, je primeren trenutek, da ob poudarjanju takratnih zgodovinskih dogodkov dostojno spregovorimo tudi o vzrokih, zakaj nismo zadovoljni, saj bi tak dosežek, kot smo ga Slovenci dosegli ob koncu 20. stoletja, moral združevati in ne ločevati,« je sklenil Lipič.

Dr. Dragan Petrovec, univ. dipl. pravnik, doktor prava, nekdanji zaposlen na ministrstvu za pravosodje, vodil je ženski zapor na Igu in bil do upokojitve zaposlen na Inštitu-

tu za kriminologijo, pa je v svojem prispevku Nekateri ključni zlomi pravnih standardov obravnaval definicijo pravne države in obstoj prelopnice, kjer so kršitve pravil tako množične, da postaja dvom o pravni državi utemeljen. Poleg kršitev, ki so primeroma potrjene s sodbami naddržavnih sodišč, je pomemben kazalnik urejene države tudi pripravljenost, da »obsojena« država popravi krivico, ki jo je zagrešila. »Obstaja nekaj nevarnih robov, ki grozijo z usodnim zdrsom, in še nekaj popolnih zdrsov v zgodovini samostojne Slovenije. Če se tega ne zavedamo in ne prepoznamo resnosti takih ravnanj in zlasti njihovih nosilcev, je nevarnost prehoda v avtoritarni režim in brezpravje oziroma samovoljno dovolj velika.«

Marijan Križman, predsednik ZZZB NOB Slovenije, je govoril o sovražnem govoru in njegovih posledicah v slovenski družbi. Ugotavlja, da so premalo odločne reakcije na izjave, ki želijo ukiniti in s tem tudi uničiti civilnodružbena gibanja in organizacije, na izrečene in na velikih oglasih zapisane laži in grožnje, na kršenje zakonodaje, neformalno ukinjanje načel dvojezičnosti, obujanje fašizma in nacizma ter njenih simbolov, zato se pri najvidnejših političnih voditeljih praviloma skrčijo zgolj na splošne obzore. Zato poziva javnost, da storimo vse potrebno, da se prepovedo širjenje ideologije fašizma in nacizma, uporaba fašističnih in nacističnih simbolov ter prepovedo sovražni govori in spreminjanje vrednot, za katere smo se borili tudi v vojni za samostojno Slovenijo. Hkrati obsoja način komuniciranja in obnašanja, ki je v naši domovini očitno dobil domovinsko pravico in postal nekaj vsakdanjega. Vsak dan smo priče primerom sovražnega govora, komaj verjetnim medijskim in drugim oblikam manipulacij, vključno z lažnimi novicami in zavajanjem. »Metoda »uravnoveženosti« poročanja je legitimirala pravico do javne laži in zavajanja javnosti, kar se nato zavito v celofan ponuja kot svoboda govora,« je poudaril ob koncu razprave.

Posnetek celotne okrogle mize si lahko ogledate na spletni povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=prOlaLEpXhC>

DOGODKI

Predsednik republike sprejel vodstvo ZZZB NOB Slovenije

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 12. februarja sprejel delegacijo Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije pod vodstvom njenega predsednika Marijana Križmana. Srečanja sta se udeležila tudi Julijana Žibert, članica predsedstva in predsednica ZZZB NOB Ljubljana, ter Aljaž Verhovnik, generalni sekretar zveze.

Predstavniki vodstva zveze so predsednika republike seznanili s predvidenimi počastitvami obletnic pomembnih dogodkov iz časa narodnoosvobodilnega boja in nekaterih stoletnic iz obdobja fašizma ter ga opozorili na svoje mednarodno delovanje v zvezi s tem. Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije dolgo in dobro sodeluje s sestrsko organizacijo ANPI

iz Italije, s katero načrtuje nekaj skupnih spominskih dogodkov. Predsednik republike in predsednik ZZZB NOB sta se strinjala, da odnos s sosednjo Italijo omogočajo uspešno nadgradnjo dobrososedske sodelovanja.

Predsednik Pahor je potrdil, da se bo prireditev, na katere ga bodo povabili, tudi naprej z veseljem udeleževal. Vodstvo zveze je obvestil, da bo ob dnevu upora proti okupatorju kot vsako leto tudi letos pripravil počastitev 80. obletnice ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, ter jih povabil k sodelovanju.

Ob tem sta se predsednik republike in predsednik ZZZB NOB dotaknila tudi umika seznama književnih besedil za osnovnošolce, ki je vključeval tudi knjigo Dnevnik

Ane Frank. Predsednik Pahor je ocenil, da je Dnevnik Ane Frank »zlati standard spoznavanja mladih s holokavstom« in bi moral imeti takšno mesto v učnih programih slovenskih šol. Če ga ni mogoče znova uvrstiti med obvezne bralne vsebine, predsednik Pahor naproša učitelje, da učencem knjigo čim večkrat priporočijo in se o njej v šoli pogovarjajo.

Predsednik republike meni, da je naša civilizacijska in človeška dolžnost, da ohranjamo kulturo spominjanja. Ta nas lahko obvaruje pred ponovitvijo nečloveških grozot, ki so zaznamovale 20. stoletje. Tako je poudaril tudi ob letošnjem dnevu spomina na žrtve holokavsta.

UPRS

PROJEKT – Evropska antifašistična dediščina

Boj proti sodobnim oblikam diskriminacije in nestrpnosti

Zveza antifašističnih borcev in anti-fašistov Republike Hrvaške (SABA RH) je v partnerstvu z Zvezo anti-fašistov in borcev Narodnoosvobodilne vojne v Bosni in Hercegovini (ZAB NOV BiH) ter Zvezo združenih borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Republike Slovenije (ZZB NOB RS) 10. oktobra 2020 začela izvajati projekt z naslovom Evropska antifašistična dediščina. Projekt traja 18 mesecev, financira pa ga Evropska unija v programu Evropa za državljanje, Aktivnost 4. Aktivni evropski spomin.

Projekt je zamišljen kot odgovor na širjenje sovražnega govora in nestrpnosti, ki sta pogosto povezana z desničarskimi populistami in sta usmerjena na iskanje novega »drugega« oziroma novega »sovražnika« v Evropi pa tudi v državah, ki sodelujejo v projektu: v Sloveniji, na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini. V drugi svetovni vojni so to bili Judje, Romi, drugače spolno usmerjeni (homoseksualci/lezbijke) ter nekatere druge manjšine (na Hrvaškem recimo srbska manjšina). Danes pa je diskurz o »drugem« v glavnem usmerjen v migrante, muslimane, pa tudi v Jude in Rome, v spolne in etnične manjšine. V vseh treh državah poteka močno gibanje zgodovinskega revizionizma, na Hrvaškem prihaja celo do zanikanja holokavsta (odnos do koncentracijskega taborišča Jasenovac), v Sloveniji pa se v imenu svobode govora dopuščajo rasistične izjave v medijih. Pričakovani rezultati projekta so: prvič mobilizacija strokovnosti, aktiviz-

ma in znanja o evropski antifašistični dediščini v sodobnem okviru v vseh treh državah, ki imajo skupno zgodovino antifašističnega gibanja in skupne sodobne probleme, povezane z zgodovinskim revizionizmom. Drugič, pričakujemo povečanje zavesti in dostopnosti informacij med mladimi ljudmi o

V šolah bomo spodbudili učence k pisanju esejev in pesmi, slikanju, igranju in drugim oblikam ustvarjanja odgovora na vprašanje, kdo je v naši družbi razumljen kot »drugi« ali kot »sovražnik«.

vrednotah antifašističnega gibanja, pomenu državljanstva poguma v totalitarnih režimih ter o prepoznavanju propagande, ki vodi v zločin nad določenimi družbenimi skupinami. Projekt poteka v treh delovnih paketih, ki poskušajo doseči tri specifične cilje. Prvi delovni paket: Ovrednotenje angažiranja civilne družbe v graditvi antifašističnega gibanja kot posebne oblike državljanstva neposlušnosti v času totalitarnih režimov. Drugi delovni paket: Analiza političnih konstruktorov »drugega« in »sovražnika« v času fašizma in nacizma ter v sodobnih evropskih družbah. Tretji delovni paket: Zaznamovanje glavnih zgodovinskih preobratov v novejši evropski zgodovini, na primer razglasitev Listine EU o temeljnih pravicah leta 2000. Načrtovano je, da bo v neposrednih dejavnostih projekta v vseh treh državah sodelovalo vsaj 1749 ude-

ležencev, posredno preko medijskih kampanj pa vsaj še 50.000 udeležencev. V Sloveniji bomo analizirali vlogo partizanskega zdravstva, še posebej Bolnico Franjo, v izkazovanju državljanstva poguma in humanosti. Organizirali bomo Šolo demokracije za mlade učitelje, aktiviste, novinarje, poli-

tologe, sociologe, komunikologe in druge strokovnjake ter pripravili seminar o zgodovinskih in sodobnih oblikah fašizma in nacizma in zgodovinskega revizionizma.

V šolah bomo spodbudili učence k pisanju esejev in pesmi, slikanju, igranju in drugim oblikam ustvarjanja odgovora na vprašanje, kdo je v naši družbi razumljen kot »drugi« ali kot »sovražnik«. Organizirali bomo tudi razprave ob obletnici uveljavitve Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, zlasti z vidika utemeljenosti EU na zgodovinskih antifašističnih vrednotah. Poleg številnih sporočil na družbenih omrežjih bomo skupaj s partnerji na Hrvaškem in v BiH organizirali potujočo razstavo o državljanstvu pogumu, bolnici Franji in pogledu mladih na to, kdo so drugi, drugačni in sovražni.

Ljubica Jelušič

Za vsebino tega dokumenta je v celoti odgovorna ZVB za vrednote NOB. Dokument ne odraža stališč Evropske unije.

Co-funded by the Europe for Citizens Programme of the European Union

Vsakoletni pogovor z veterani

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 18. februarja na vsakoletni pogovor sprejel predsednike veteranskih in domoljubnih organizacij. Predstavniki organiza-

na pomembne dogodke iz naše preteklosti ter opisali pretekle dejavnosti in načrte za leto 2021.

Na pogovoru so sodelovali Peter Vaš (Zveza društev in klubov

rodoljubnih tradicij TIGR Primorske), Janez Podržaj (Zveza društev vojnih invalidov Slovenije), generalmajor dr. Alojz Šteiner (Zveza slovenskih častnikov), dr. Tomaž Čas (Zveza policijskih veteranskih društev Sever) in mag. Adolf Videnšek (Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije). Udeleženci so opozorili na nujnost konstruktivnega dialoga s predstavniki državnih organov o vseh vprašanjih, ki se nanašajo na urejanje položaja posameznih organizacij, uveljavljanja pravic in njihovega financiranja. Poudarjeno je bilo pričakovanje, da bodo letošnja zaznamovanja pomembnih obletnic potekale v duhu zgodovinskih dejstev in ob konstruktivnem sodelovanju vseh domoljubnih in veteranskih organizacij.

Predsednik Pahor je poudaril pomen njihovega delovanja in zagotovil, da bo glede nekaterih opozoril in predlogov opravil pogovore s pristojnimi. Po izmenjavi mnenj se je pogovor končal z zavezo o nadaljnjem dobrem sodelovanju in rednem usklajevanju dejavnosti. UPRS, foto: Daniel Novakovič/STA

cij, ki v okviru koordinacije KoD-VOS povezujejo okrog 120.000 članov in jim v letos predseduje Peter Vaš, so predsedniku republike predstavili svoje delovanje na področju uveljavljanja in krepitev domoljubja, ohranjanja spomina

MoRIS), Marijan Križman (ZZB za vrednote NOB Slovenije), mag. Lučka Lazarev Šerbec (Zveza društev General Maister), generalmajor Ladislav Lipič (Zveza veteranov vojne za Slovenijo), Gorazd Humar (Društvo za negovanje

SPOMINI – Atentat v Trstu

Preživel po štirih streljih s pištolo

Ko sem bil še otrok, sta mi mati in oče večkrat opisala dogodek, ki sta ga doživela in preživela v Trstu 15. marca 1946. Oče je bil major JLA in član jugoslovanskega dela zavezniške komisije za vojni plen v Trstu. Tega dne sta se z materjo, ki je bila takrat v osmem mesecu nosečnosti, dogovorila, da se dobita na večerji v oficirski menzi v ulici San Nicolo. Mati je prišla nekoliko pozno in menza je bila že skoraj prazna. Pri eni mizi sta jo čakala oče in dr. Martin Briški, prevajalec v komisiji. Pri še eni mizi pa so sedeli neznani ljudje. Mati je naročila večerjo, oče pa jo je precej nestrpno priganjal, češ da se mu družba pri sosednji mizi zdi sumljiva, zato bi rad čim prej odšel. Ko je mati povečerjala, sta se hitro odpravila iz lokala na ulico, ki pa je bila popolnoma zatemnjena. Preho-

se je znova onesvestil. Mati ga je s taksijem pripeljala do vojaške bolnišnice, in ko je do nje prišel vojak iz sprejemnice, jo je zavrnil, češ, da gre za italijansko vojaško bolnišnico, oče pa je bil jugoslovanski oficir. Napotil jo je v civilno bolnico. Mati mu je v šoku nasedla in očeta res odpeljala v civilno bolnišnico, kjer pa ga spet niso hoteli sprejeti, ker je bil vojaška oseba. Mati ga je nato odpeljala nazaj v vojaško bolnišnico in tokrat odločno zahtevala, da ga sprejmejo v oskrbo. To so tudi storili, ga uspešno operirali in končno pozdravili. Napadalec je očeta zadel štirikrat, in sicer v čeljust, prsni koš tik ob srcu, v trebuhu mu je prestrelil jetra in v desno koleno. Kljub toliko in nevarnim poškodbam je oče hitro okreval in dočakal visoko starost 87 let. Kot otrok sem seveda vedno

Stane Cunder po poskusu umora v Trstu

dila sta kakšnih dvajset metrov, ko se je pred očetom nenadoma pojavil človek in začel s pištolo streljati vanj. Oče je mammo silovito odrinil, da se je opotekla na sredo ulice in tam padla na vse štiri. V tem položaju je gledala, kako je napadalec streljal v očeta, ki je medtem tudi že padel na kolena, napadalec pa mu je pištolo nameril v glavo. Toda na srečo je bil nabojnik že prazen. Ko je napadalec to spoznal, je odvrnil pištolo in zbežal po ulici.

Oče se je dvignil na noge, prišel do mame, jo vprašal, ali je z njo vse v redu, in ji pomagal na noge. Povedal ji je, da je ranjen in da morata hitro do konca ulice, kjer je bil sedež Britanske vojaške misije in mu bodo lahko pomagali. Hudo ranjen je z materjo prišel do konca ulice in

Napadalec je očeta zadel štirikrat, in sicer v čeljust, prsni koš tik ob srcu, v trebuhu mu je prestrelil jetra in v desno koleno. Kljub toliko in nevarnim poškodbam je oče hitro okreval in dočakal visoko starost 87 let.

se tam nezavesten zgrudil. Britanski vojaki so poklicali taksi, in ko je ta prispel, je oče, ki je medtem prišel k zavesti, sam zlezal vanj ter materi naročil, naj ga odpelje v vojaško bolnišnico in naj seveda telefonira in o dogodku obvesti Dušana Kvedra, ki je bil vodja komisije. Nato

vprašal, kdo je bil storilec, in oče je vedno odgovoril, da tega niso nikoli ugotovili, da pa naj bi bil storilec četnik. Šele pred kakšnimi petnajstimi leti, ko sva šla z materjo v Trst, ki je bil njen rojstni kraj, mi je na sprehodu po mestu pokazala neki lokal v eni od stranskih ulic in povedala, da so v tistem lokalu storilci proslavljali uspeh, misleč, da so očeta ubili. Torej, sem dejal, ste vedeli, kdo so bili storilci. Da, vedeli smo, je povedala in na moje vprašanje, kaj se je z njimi zgodilo, je še povedala, da so naši organi storilca »pospravili«.

Vse, kar sem napisal do zdaj, sem izvedel iz pripovedovanja očeta in matere in iz shranjenih časopišnih člankov o tem dogodku. Pred kakšnim letom pa sem ob brskanju po spletu vtipkal v iskalnik očetovo ime in priimek in pokazal se je neki zapis v angleščini, ki je omenjal številko škatle v arhivu univerze v Stanfordu v Ameriki z dosjejem o poskusu umora majorja Staneta Cundra v Trstu marca leta 1946. Takoj sem prijatelju in soščolcu, ki živi v Ameriki, poslal ta zapis in v približno desetih dneh mi je po elektronski pošti poslal skeniran popoln policijski dosje o tej preiskavi. Dosje v celoti potrjuje in dokumentira vse, kar sem zapisal. V njem so zapisniki o zaslišanju prič, fotografije kraja dogodka in pištole. Le storilca niso zadosti zanesljivo ugotovili. Osumljen je bil sicer nekdo, ki se je predstavil kot »srbski rojalist«, vendar mu civilni preiskovalci krivde niso mogli dokazati.

Mesec in pol po dogodku se je srečno rodila moja sestra, jaz pa tri leta pozneje. Tako se je vse srečno končalo, med drugim pa ta dogodek govori o tem, da se vojna maja 1945 še ni končala.

Primož Cunder

KOLUMNA

Jože Poglajen

Poslanska aritmetika in šampanjec

Pri nas se navadno zgo- di, da se po vsakokratnih volitvah s poudarjanjem števil, ki so njim v prid, vsi razglasijo za zmagovalce. Po prejšnjih volitvah se je za zmagovalca razglasil večni vodja SDS Janša, vlado pa je sestavil prejšnji kamniški župan, nesojeni predsednik države Šarec. Samo poldrugo leto pozneje sta se v vlogi zmagovalca zamenjala. V obeh primerih je tak razplet skrojila četica trinajstih poslancev Desusa in stranke – očitno pomotoma – poimenovane Stranka modernega centra. Tudi pri nedavnem glasovanju v parlamentu o nezaupnici Janševi vladi so bili glavni igralci poslanci omenjenih strank. Toda po tem glasovanju nobena od sprtih strani ni slavila zmage. Za odpiranje šampanjca namreč ne eni ne drugi nimajo razlogov.

37 poslancev iz strank vladne koalicije se je javno odreklo tajnemu glasovanju in glasovnic ni dvignilo, kar zgovorno priča o tem, kako globoko je zabredla naša ustavna parlamentarna demokracija, ki je vse bolj podoba strankarske diktature. Lahko se sicer pridušamo, da je takšno kaplarsko discipliniranje lastnih poslancev, ki je očitno izraz strahu in nezaupanja, da bi kdo od njih glasoval po lastni vesti, daleč od minimuma politične kulture, brez katerega se demokracija spremeni v demokracijo. A tako je in bo ostalo tudi naprej, dokler se ne spremeni volilni sistem, ki bi strankam odvzel monopol nad tem, kdo bo sedel v parlamentarnih klopih. A kaj, ko o morebitni tovrstni spremembi volilnega zakona v smeri, da bi volivci imeli več vpliva na to, kdo bo izvoljen, lahko odločajo le strankarski vrhovi! Razprave v parlamentu, nedostojne celo zadnjega vaškega posebneža, ne samo ob tej nezaupnici, še dodatno potrjujejo dejstvo, da tonemo k dnu demokracije. Zato nam v najboljšem primeru vlada jo koristolovci, v najslabšem pa nesposobneži. V resnici smo torej državljani dežele na sončni strani Alp tudi iz tega dvoboja med Janšem in Erjavcem izšli kot največji poraženci. Vse bolj namreč postajamo nemočni ujetniki strankarskih vrhov, ki jim je bolj malo mar za blagor ljudstva, čeprav imajo tega venomer na jeziku, in to v velikih količinah.

Več razlogov za odpiranje šampanjca ima Janša. Po zaslugi šestih poslancev – ugiba se, da so to bili štirje iz SMC in dva iz Desusa – ki so oddali neveljavne glasovnice, bo ostal na čelu vlade in jeseni »predsedoval« EU. Toda glasovanje o nezaupnici je potrdilo, da je njegova

vlada – manjšinska. Zato bo vodja SDS v tem letu dni, kolikor je še do rednih volitev, imel kar nekaj težav, da bo skozi parlament spravil tisto, kar še manjka do Janševe druge republike. Janša namreč nikoli ne bo vedel, ali bodo ti »neveljavni« glasovali zanj ali proti njegovim zamislim. To, da ima majavo večino, je bilo sicer bolj ali manj jasno, odkar je povratnik Erjavec upokojensko stranko umaknil iz Janševe koalicije. Aritmetika glasovanja o nezaupnici je to samo potrdila. Brez te šesterice ima Janša v parlamentu v najboljšem primeru le 44 poslanskih glasov. Ali še tri manj, kajti Jelinčič je dokazano zelo nepredvidljiv. Po svoje je vprašanje tudi, ali bi vseh 37 poslancev glasovalo za Janšo, če bi jim pustili dvigniti glasovnice. Večina v parlamentu torej ni zanesljiva, kar pa Janše ne bo oviralo, da ne bi še naprej na vodilna mesta v državnih in paradržavnih institucijah ter podjetjih nastavljal svojih strankarskih kameradov.

Še manj se za zmagovalce lahko razglasajo poslanci SMC in Desus. Prvi so formalno Janševi koalicijski partnerji, a ga polovica njih pri ključnem glasovanju ni podprla. S tem so si morda nekoliko oprali politično vest, a na kakšno nadaljevanje politične kariere lahko kar pozabijo. Pri treh poslancih Desus je ravno nasprotno. Niso več partnerji Janši, a so vsi – razen enega – tako ali drugače glasovali zanj. Še več, takoj po glasovanju so govorili celo o tem, da bi z Janšo sklenili separaten mir, njihova stranka pa bo ostala v opoziciji. Očitno so pri njih prevladale osebne kalkulacije, kako najbolje poskrbeti zase, ustrezno podprte z obljubami in darili iz štaba janševikov. Tu se je celo teflonski Karl, kakor ljubkovalno imenujejo Erjavca, znašel v precepu, kaj storiti, da bo upokojenska stranka na volitvah imela vsaj nekaj možnosti ostati v parlamentu. Naj jih zavoljo tega cilja, tako kot so Polnarja, vrže iz stranke ali naj miži na obe očesi in v načelu nesprijemljivo držo poslancev dopusti? Ne bo mu lahko.

Čeprav so formalno boj z Janšo izgubili, v opozicijskih strankah niso preveč žalostni. Najbrž niti sami niso verjeli, da bi lahko za Erjavca v tem našem parlamentu dobili absolutno večino. Tudi če bi jo, je veliko vprašanje, kaj naj bi z njo v tem letu dni do volitev počeli. Zanje je torej udobnejše, kot pravijo Kitajci, sedeti ob reki in čakati, da truplo samo priplava. Ankete jim že zdaj obetajo prepričljivo volilno zmago.

SPOMINI – Leta 1965 na Krasu pri Dutovljah

Srečal partizana, ki je pokopal očeta

Spomladi leta 1945 je za Sinji vrh nad Ajdovščino potekala zadnja nemška ofenziva, v kateri so sodelovali borci Gradnikove in Bazoviške brigade.

Med padlimi borci je bil tudi Florijan (Cvetko) Morenčič iz Dobrovega v Goriških brdih, ki je padel 26. marca 1945 na Sinjem vrhu nad Ajdovščino in je bil nato skupaj s še tremi partizani pokopan v levem spodnjem kotu pokopališča na Otlci.

V drugi polovici oktobra – imel sem devet let in pol – je mama Leopolda najela poltovorni tovornjak s ponjavo, s katerim sva odšla skupaj še z dvema njenima bratoma Ivanom in Emilom Kožlinom, po domače Jančetom in Milkom, iz Biljane na Otlico odkopat očeta, da bi ga odpeljali in pokopali v rojstni vasi Biljani. Ob prihodu v Ajdovščino sta mama in eden od bratov šla na okrajni ljudski odbor po natančnejše informacije. Pridružil se nam je še neki občinski uslužbenec, ki je bil pri prehodu čez »brejone« (debele deske), položene namesto podrtega mostička čez prepad pred cestnim predorom pod Črno skalo pred Predmejo zelo koristen, saj je voznika zelo dobro usmerjal po brejonih, da jih kolesa niso preveč razmaknila. Da te nevarnosti ne bi videl, sva se pred tem z mamo preselila iz kabine na tovorni del, kjer me je tiščala k sebi in mi nenehno nekaj govorila. O tej nevarnosti sem slišal v pogovoru med mamo in bratoma šele med vožnjo od Ajdovščine proti domu.

Ob vrnitvi na mejno točko med cono B pod jugoslovansko upravo in cono A takratne zavezniške vojaške okupacijske cone na Ajševici, nekako pet kilometrov pred Gorico oziroma okoli 250 m od potoka Lijak, kjer je bila začasna meja med obema conama, je nastala nova težava. Italijanski pripadnik kontrolne točke je zahteval odprtje krste, v kateri je bilo že precej razpadlo očetovo truplo. Tedaj je to opazil neki zavezniški pripadnik, verjetno potomec italijanskih izseljencev v Ameriko, ki je takoj prišel k nam in v italijanščini vprašal, kaj se dogaja. Eden od stricev mu je povedal, kaj zahteva italijanski vojak, zato ga je zavezniški pripadnik obrnil okrog njegove osi in z »vada« v italijanščini porinil proti tamkajšnji hiši, ki je zdaj v obnovi.

Zadnji konec tedna v juniju 1965 sva šla z ženo Cveto na morje v Pineto pri Fažani v Istri. Med Skopim in Dutovljami na Krasu se mi je vespa pokvarila, in ker je svečka prevajala elektriko, sem sklepal, da je električni kabel nekje pretrgan. Vespo in ženo sem pustil pri bližnjem češnjevem drevesu, sam pa sem se peš napotil proti Dutovljam. Po nekaj kilometrih mi je na kolesu prišel naproti možak s škropilnico na hrbtu. Ustavil sem ga z vprašanjem, ali je v Dutovljah kakšen mehanik, ki bi premogel primeren kabel za vespo. Možak mi je povedal zanj in mi še ponudil svoje kolo. Na mojo pripombo, kako si meni neznancu upa takoj ponuditi kolo, je odgovoril, da imam pošten »fris«. Med kolesarjenjem proti Dutovljam si nisem bil na jasnem, kako da je

Spomenik padlim borcem NOVJ in žrtvam fašističnega nasilja iz občine Nova Gorica na Trnovem (Foto: Florjana Morenčič)

kot Kraševc in Primorec uporabil besedo »fris«. Po vrnitvi s kablom mi je žena povedala, da je v pogovoru z njo povedal, da se je ob zadnji nemški ofenzivi od Predmeje do Cola marca 1945 boril s številnimi neprimorskimi partizani, od katerih je očitno prevzel besedo. V pogovoru se je pozanimal, od kod da sva, in ob podatku, da sem jaz iz Dobrovega v Goriških brdih, je povedal, da je konec marca 1945 na pokopališču na Otlci pokopal nekega Brica, Cvetka Morenčiča. Pri tem da je njegovo italijansko izkaznico in še neki drugi dokument zvil v zvitek in oboje potisnil v stekleničko italijanske pijače »pašeretek«, jo zamašil z delom lesene vejice in na izlivu zalil s svečo. Iz ust da mu je potegnil srebrni del zobovja (v resnici pa je bil kromiran) in ga dal v celulojno škatlico, ki jo je oče imel za tobak, saj cigaret ni imel. Vse to sta strica res našla pri njem in vse to sva z mamo dolgo let hranila, žal pa so se stvari izgubile, saj sva se morala z materjo kar štirikrat seliti iz ene hiše v drugo, kakor je pač bila trenutna potreba KNO na Dobrovem. V zahvalo sem ga povabil v krajevno gostilno na kosilo, kjer mi je še

marsikaj zanimivega povedal o tej zadnji nemški ofenzivi. Ob vrnitvi iz Pinete sem hotel mamo odpeljati na Kras, da poišče tega pričevalca, žal pa je mama v moji odsotnosti dobila vabilo za zdravilišče Dobrna. Maja naslednje leto pa sva se le odpravila v Skopo, da bi poiskala tega Kraševca. Žal so nama v komenski gostilni povedali, da je tri tedne pred tem umrl.

Oče Cvetko je ovekovečen na spomeniku padlim na Dobrovem, odkritem leta 1947 ob križišču nasproti občine Brda. Ob asfaltiranju ceste skozi Dobrovo je bil spomenik prestavljen nasproti gostilne, ob zgraditvi poslovnega objekta za spomenikom pa je bil ta znova prestavljen desno od Lekarne Dobrovo. Padlim borcem IX. korpusa je bil septembra 1958 odkrit spomenik na Kobilniku pri Trnovem, leta 1983 pa je bil po načrtu arhitekta Izidorja Simčiča povečan v spomin vsem padlim z goriškega območja, skupno 2345 borcem ali umrlim v taboriščih. Tudi na tem spomeniku je vklesano ime Cvetka Morenčiča.

Branko Morenčič

Razmejivna linija med cono A in B na dan odhoda anglo-ameriških vojakov 16. septembra 1945 na Ajševici pri Novi Gorici (Foto Božo Štajer, hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije, Ljubljana)

Korenine slovenske državnosti – 30 let osamosvojitve**Izgubljanje samostojnosti**

Piše: dr. Martin Premk

O slovanskih koreninah naših prednikov poleg pokristjanjevanja priča še več drugih zgodovinskih virov in dokazov. O slovanski naselitvi priča tudi Zgodovina Langobardov, ki jo je že v 8. stoletju napisal menih Pavel Diakon, poleg seveda številnih arheoloških virov.

Po prevladi Frankovske države v Evropi so bila konec 8. stoletja v njihovo državo vključena tudi slovenska ozemlja. O vzpostavi frankovske oblasti nad Slovani pričajo zapiski »rižanskega zbora«, ki je bil leta 804 v Rižani pri Kopru. Na zboru so se staroselski prebivalci obmorskih mest predstavnikom frankovske oblasti pritoževali nad novonaseljenimi Slovani. Nova frankovska oblast je med prebivalci povzročila odpor, ki se je v leta 820 razplamtel v upor pod vodstvom Ljudevita Posavskega. Uporu so se pridružili tudi Karantanci in Karniolci, vendar je bil upor kmalu zatrt,

oblast pa so namesto domačih knezov začeli prevzemati frankovski plemiči. Kljub temu se je na Koroškem ohranil obred ustoličevanja vojvod, ki je potekal v slovanskem jeziku in so ga spoštovali vse do leta 1414. Slovani so se še naprej upirali frankovskemu vplivu, kar je postalo najbolj očitno v Panoniji, kjer je sredi 9. stoletja vladal knez Pričina. Njegov sin Kocelj je Panonijo povsem iztrgal izpod frankovskega vpliva in oviral delovanje salzburske nadškofije. K sebi je povabil bizantinska meniha Cirila in Metoda, ki sta pokristjanjevala Slovane in uvedla posebno slovansko pisavo, glagolico. Vendar je bila slovanska samostojnost konec 9. stoletja znova izgubljena in vsa ozemlja spet vključena v frankovsko cesarstvo.

V tem času so se začeli tudi vpadi Madžarov, ki so se sredi 10. stoletja dokončno naselili v Panonski nižini in tako pretrgali vez med Slovani na

Češkem in Moravskem ter našimi predniki na Slovenskem. Z zahodne strani pa so to vez pretrgali Nemci, ki so se naseljevali na Koroškem in Štajerskem. Po vseh deželah se je v tem času začel utrjevati fevdalni sistem tujih grofov pod oblastjo Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti. Takrat so začele nastajati tudi »zgodovinske« slovenske dežele Kranjska, Štajerska, Koroška in Goriška. Naseljevati so se začele tuje plemiške rodbine, zidali so se prvi gradovi, ozemlje se je začelo načrtno kolonizirati. Iz tega obdobja, nekje iz konca 10. stoletja, izvirajo tudi »brižinski spomeniki«, najstarejši zapiski v slovanskem jeziku in najstarejši latinični zapis kakega slovanskega jezika. Naslednja stoletja so našim ozemljem gospodovali plemiči iz raznih tujih fevdalnih rodbin, med njimi so postali najbolj vplivni Babenberžani. Ko je njihova rodbina

Kip Otokarja v Pragi.

sredi 13. stoletja izumrla, se je tudi na slovenskih ozemljih začel boj za njihovo nasledstvo. V nasledstvenih bojih je takrat vsa ozemlja od Češke do Jadranskega morja uspelo združiti češkemu kralju Otokarju II. Premyslu. Žal so bila vsa zgodovinsko slovanska ozemlja pod slovanskim oziroma češkim kraljem le kratek čas, saj se je moral Otokar II. za oblast kmalu spopasti z Rudolfom I. Habsburškim. V bitki na Moravskem polju leta 1278 je bil Otokar II. poražen in ubit, Rudolf I. Habsburški pa ni le prevzel vsega ozemlja, temveč je tudi utrdil dinastijo Habsburg na prestolu Svetega rimskega cesarstva. Tuje rodnostna dinastija Habsburg je nato slovenskim ozemljem vladala do konca prve svetovne vojne leta 1918.

(se nadaljuje)

Ob slovenskem kulturnem prazniku**Poziv h kulturi dialoga**

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor ter pisatelj, pesnik, scenarist in dramatik Feri Lainšček, prejemnik letošnje Prešernove nagrade za življenjsko delo na področju literature, sta v počastitev slovenskega kulturnega praznika iz Predsedniške palače slavnostno nagovorila državljanke in državljanke.

Na slovesnosti so bili prisotni tudi letošnji prejemniki Prešernovih nagrad in nagrad Prešernovega sklada Marko Mušič, Brane Senegačnik, Blaž Budja, Rok Jereb in Nina Majoranc ter minister za kulturo Republike Slovenije dr. Vasko Simoniti in predsednik Upravnega odbora Prešernovega sklada dr. Jožef Muhovič. Praznični kulturni program sta pripravila mladi slovenski tenorist Klemen Kelih in pianist Tadej Horvat.

»Kultura je temelj, iz katerega naša skupnost izvira. K temu nas nagovarja tudi Prešeren, čigar verze smo si Slovenke in Slovenci izbrali za svojo himno. Ta himna čudovito izkazuje miselnost slovenskega naroda in naš spoštljiv, prijateljski ter narodoljubni odnos do vseh, ki z nami delijo vrednote miru, svobode in dobrososedskih odnosov.

Spoštujemo drug drugega. Še posebej v času pandemije pa se potrudimo, da ostanemo strpni in sočutni. Dajmo našim otrokom poleg vrnitve k običajni igri in šoli še to izkušnjo; da smo šli skozi najtežje čase tako, da smo tudi in zlasti z besedo pazili na naše dostojanstvo in s tem drug na drugega,« je med drugim dejal predsednik republike.

UPRS

Kultura**Najbolj prodajane knjige v letu 2020**

Na lestvici najbolj prodajanih knjig v letu 2020 za odrasle in otroke ter mladino v knjigarnah Mladinske knjige in v spletni knjigarni emka.si je med knjigami za odrasle na prvem mestu monografija Partizani Jožeta Pirjevca, med knjigami za otroke in mladino pa Pasji mož – Gospodar bolh Dava Pilkeyja.

Knjige za odrasle

1. Jože Pirjavec, Partizani, Cankarjeva založba
2. Aljoša Bagola, Kako izgoreti, Mladinska knjiga
3. Eli H. Radinger, Modrost starih psov, Mladinska knjiga
4. Veronika Simoniti, Ivana pred morjem, Cankarjeva založba
5. Tadej Golob, Virus, Založba Goga
6. Tadej Golob, Dolina rož, Založba Goga
7. Bronja Žakelj, Belo se pere na devetdeset, Beletrina
8. Ranko Rajović, Kako z igro spodbujati miselni razvoj otroka, Mladinska knjiga
9. Urška Fartelj, 220 stopinj poševno – preprosto in sveže vse leto, Mladinska knjiga
10. Adam Kay, Tole bo bolelo, Mladinska knjiga

Neverjetno toda resnično**Izbris Dnevnika Ane Frank iz učnih programov**

V Zvezi združenj borcev za vrednote NOB smo zgroženi nad izbrisom Dnevnika Anne Frank iz učnih programov slovenskih šol in najodločneje protestiramo proti temu dejanju. Izbris tega svetovno znanega zgodovinskega dokumenta, ki opisuje tako delovanje kot bistvo nacizma, je tiha pot nazaj v mračno preteklost, na katero nas opozarja. Nedopustno je, da se iz skupnega spomina naših otrok odstrani pričevanje o najtemnejšem obdobju ne samo slovenske, temveč tudi vse človeške zgodovine, ki se nikdar ne sme ponoviti. Predvsem se ne sme zgoditi v času, ko odhajajo zadnje priče holokavsta in drugih grozot nacizma in ko se zgodovina vse bolj in bolj zanika in spreobrača. Mlade generacije bi morale prav zdaj še bolj seznanjati z vzroki za vzpon nacizma, nečlovečnostjo nacistične ideologije in vso zločinstvo delovanja nacizma, tudi zato, ker se v sodobni slovenski in evropski druž-

bi vse bolj pojavljajo skrajno desničarske ideje, ki poudarjajo omejevanje človekovih svoboščin, nasilje in zatiranje, neenakost med ljudmi ali celo najhujše: večvrednost posameznih ljudi, narodov ali celo celotnih ras. Takšne mračne in zločinske vrednote je človeštvo enkrat že zavrnilo. Ne samo Slovenija, celotna Evropa in ves sodobni svet so zrastle na temeljih zmage protifašističnega zavezništva Združenih narodov v boju proti nacizmu in fašizmu v drugi svetovni vojni. Zakaj se je takrat ves svobodoljubni svet ne glede na razlike uprl temu človeškemu zlu in zakaj je bila takrat na kocki usoda celotnega človeštva, vsemu razvitemu in zavednemu človeštvu najjasnejše prav Dnevnik Anne Frank.

Zato se ne moremo delati nevedne in se ne zavedati nevarnosti, da nam grozi vrnitev v prav takšne mračne čase, kot jih je Anna Frank opisovala v svojem dnevniku, svetovno najbolj znanemu zgodov-

vinskemu dokumentu o holokavstu, genocidu in zločinih nacizma, ki zdaj po sramotnem mnenju ministrstva za šolstvo ne spada v temeljno in temeljito zgodovinsko izobrazbo naših otrok, kar nas dovolj glasno opozarja, kdo nam danes vlada in kam nas želi popeljati.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Kultura**Nova knjiga**

Pri založbi Učila je izšla knjiga španskega novinarja in pisatelja Antonia Iturbeja Knjižničarka iz Auschwitza. Gre za osupljivo zgodbo o deklici med holokavstom, ki je tvegala lastno življenje, da so knjige s svojo čudežno močjo lahko živele naprej. Pripoved temelji na resnični izkušnji Dite Kraus, ki je bila zaprta v Auschwitzu. Cena knjige je 28,99 evra.

Pesem**Po dežju**

Drobno rosi. Še hip, še dva...
In vse lahko jasni se.
In pred očmi pokrajina blesti se
Kot bi bila iz stekla in srebra.

Pa stopaš lahen prek polja.
Po potih se blestijo mlake.
In v njih ozreš raztrgane oblake
In sebe in nebo, ki je brez dna

Peter Levec,
Pesmi naših borcev, 1945

SPOMINI – Dana Valič

Naša kultura je naš ponos

Dana Valič bo maja letos dopolnila 99 let in je ena od dveh še živih nosilcev partizanske spomenice 1941 v ZZB za vrednote NOB Ljubljana Moste. Še vedno živi v družinski hiši v Ljubljani, kjer se je rodila leta 1922 v družini Klanšček. Njeni starši so se po italijanski zasedbi Trsta leta 1919 preselili v Ljubljano. Maturirala je na Poljanski gimnaziji in želela študirati medicino, ko je njene sanje prekinila vojna. Kot hči zavednih Slovencev se je takoj vključila v organiziran odpor proti okupatorju, a so jo Italijani zaradi izdaje aretirali že sredi leta 1942, nekaj mesecev pozneje pa tudi njenega brata. Dobro leto je preživela v italijanskih zaporih v Benetkah, Padovi in Perugii. Ko se je po kapitulaciji Italije vrnila domov, je v domači postelji prespala eno samo noč. Nekdo je opazil njen prihod in zjutraj so bili pred vrati že belogardisti, mora za mlado dekle se je nadaljevala v koncentracijskem taborišču Ravensbrück in nato v podružnici Ravensbrück - Grunenberg, kjer so ženske delale v tovarni streliva. Preživela je tudi zloglasni marš smrti, na katerega so Nemci poslali internirance, ko je bilo jasno, da so vojno izgubili. Številne njene sotrpinke iz taborišča

so na tej poti omagale, sama se je shirana in bolna domov vrnila sredi poletja leta 1945. Nekoliko pred njo je prišel iz taborišča Dachau brat Slavko, ki pa si zaradi hude izčrpanosti in bolezni ni več opomogel in je umrl še isto leto.

Doma si je opomogla in se vpisala na medicino. Ker pa je znala dobro italijansko, so jo namesto na fakulteto poslali v Gorico, kjer je slovenska oblast v tedanji coni A ustanavljala slovenske šole. Kot pravi, je vedela, da jo domovina potrebuje, poleg tega je v Ljubljani delovala v društvu Primorcev. »V dolgih letih v taborišču sem skupaj z drugimi Slovenkami sanjala le o tem, da bomo zmagali, da bo prišla svoboda. In zdaj je bila svoboda in jaz sem bila del te svobode,« se spominja. V Gorici je v Pokrajinskem odboru prevzela referat za šolstvo in kulturo. Med drugim je organizirala gostovanje Tržaškega gledališča, na katerem je tedaj nastopal igralec Aleksander Valič, in tako sta se spoznala. Ko je cona A pripadla Italiji, se je vrnila v Ljubljano in se za vedno poslovila od sanj o tem, da bo nekoč zdravnica.

Leta 1948 sta se Dana Kranšček in Aleksander Valič, ki je prav tako prišel v Ljubljano, poročila in nato

skupaj preživela več kot pol stoletja. Dve leti pozneje se jima je rodil sin Iztok, Dana pa se je vpisala na slavistiko in se najprej zaposlila na gimnaziji v Mostah. Ko so zgradili Osnovno šolo Ketteja in Murna, pa se je zaposlila v njej in vse do upokojitve poučevala slovenščino. Številni nekdanji učenci se Dane še

vedno z veseljem spominjajo. Poleg službe je bila zelo dejavna na številnih področjih. Med drugim je bila pobudnica in soustanoviteljica Taboriščnega odbora Ravensbrück pri Zvezi združenj borcev, ki še vedno deluje, njihove članice pa se redno srečujejo septembra v

Portorožu. Dana je bila na teh srečanjih odgovorna za kulturni program, vodila je prireditve, kot interpret je vse do svoje pozne starosti nastopal tudi njen mož Aleksander. Postopno ji je pri tem delu začel pomagati vnuk Domen, ki je prevzel tudi povezovanja prireditve. Srečanje so pred leti preimenovali

Pred leti je slovenske interniranke presenetil obisk iz Grunenberga, kjer so bile v delovnem taborišču. Obiskala jih je namreč skupina tamkajšnjih dijakov s svojo profesorico. Kot so povedali, v Grunenbergu sedanji prebivalci niso ničesar vedeli o medvojnem taborišču, dokler niso dijaki, ki so raziskovali zgodovino kraja, v nekem arhivu našli na skope podatke. Skupaj s svojo profesorico so se lotili raziskovanja in na spletni naleteli na ime Dane Valič. In tako jih je pot pripeljala v Ljubljano. »Vse so hoteli vedeti, kako je bilo videti taborišče, kaj se je tam dogajalo, kje so bile barake, kje smo delale, kako smo živele, kaj smo je jedle, kako smo bile oblečene. Veliko so že sami odkrili, me pa smo potrdile njihova odkritja. Na mestu nekdanjega taborišča je danes spominska tabla. Presenečene smo bile, da se mladi danes tako zanimajo za zgodovino,« pripoveduje sogovornica.

Danin vnuk Domen Valič je bil glavni igralec v filmu Preboj, upodobil je namreč partizanskega komandanta Franca Severja - Franto, na kar je babica Dana izjemno ponosna.

Jožica Hribar

SPOMINI – Loška dolina

Žalostna otroška leta in strahote vojne

Težko je se spominjati dogodkov pred skoraj 70 leti in pisati o njih. Mnogo se izgubi, pozabi pa ne. Moji spomini segajo tja v leto 1941. Takrat so domačini predvidevali, da bo od Javornika prihrumela italijanska vojska. Z mojimi vrstniki in starejši smo se umaknili v Kaplanov hlev, ki je bil obokan. Pričakovali so, da bodo Italijani s topovi napadli Loško dolino. Od tega ni bilo nič, le jugoslovanska vojska je minirala Pudobski most.

Moj oče je bil kot rezerva vpošklican v jugoslovansko vojsko v Podšteberk, vendar je na dan kapitulacije z vso vojaško opremo prišel domov. Puško mavzarico je leta 1942 odnesel Ivan Petrič - Miškovič, ko je odšel v partizane, in s pridom jo je uporabljal. Zanimivo je, da jo je v vreči na kolesu mimo italijanske straže odpeljal v Dane.

Napočil je oktober 1941, ko je vsem postalo jasno, da sta Osvobodilna fronta in partizanstvo dobila svojo veljavo. 19. oktobra naj bi četniki napadli postojanko v Ložu. Kmalu so se nejasnosti razčistile in vsem je postalo jasno, da so partizani začeli odkrit boj proti okupatorju. Organizirale so se tudi vaške straže in začeli so zbirati orožje. Pri organiziranju vaških straž je med vsemi prednjačil kaplan Kramarič, ki je javno nastopal in propagiral ustanavljanje bele garde v dolini. Kljub opozorilom vodje upora, naj konča takšno početje, tega ni storil. Pri akciji v več krajih v dolini je bil ustreljen septembra leta 1942, ne pa zverinski mučen, kot zdaj »novodobni zgodovinarji« opisujejo takratne dogodke.

V tem letu je bilo mnogo aretacij, pozigov Loža, Babne Police in dru-

gih vasi. Na Ulaki so bili ustreljeni talci iz Loža, v Danah v »peščenk«, pred Kucljem v Podgori, pri Križni jami v »goščavi«, v »duli« pod Nadleškim hribom ... in še marsikje drugje.

Med številnimi odpeljanimi v internacijo sta bila tudi moj oče in mamin brat Jaka Žagar. Odpeljali so ju v današnjo Pivko, takratni St. Peter na Krasu. Doma pa so se za našo družino začele dogajati neprijetne stvari. Brat mojega očeta, Ignac Voljč, je bil že leta 1941, pred odhodom v partizane, največ pri nas doma. V očetovi delavnici so bili sestanki in priprave na odhod v gozdove. Že pred vojno se je v naši delavnici zbiralo propagandno gradivo: časopisi, letaki in podobno. To pa domačim privržencem okupatorja ni bilo po volji.

Ko so partizani v Racni gori ustrelili nekaj belogardistov, naj bi jim pred smrtjo očetov brat Nace prebral govor. Od ustreljenih pa je nekdo z Vrhniko ranjen prišel v Stari trg in vse te dogodke razložil italijanski komandi. »Ker ne morete dobiti govornika, imate njegovega brata v St. Petru, ki je komuniste skrival,« jim je povedal. Vse te podatke nam je razkril takrat službujoči sodnik dr. Žnidaršič z Vrhniko

Moj stric Ignac Voljč je bil po smrti razglašen za narodnega heroja. Že leta 1932 je bil v Sremski Mitrovici zaprt s takratnimi komunisti.

pri Ljubljani, ki se je po požaru v Ložu preselil k nam. Moji mami je rekel, da se nad našo hišo zbirajo temni oblaki. Ni se zmotil. Čez nekaj dni so prišli po očeta in ga zaprli v temnico ter ga pretepali, ker ni izdal, kaj se je dogajalo na sestankih. Zjutraj so zapornikom pokazali njegovo truplo, privezano z vezalko za čevlje, češ da si je sodil sam. Malo pred tem smo od njega dobili dopisnico, da je z njim vse v redu in da so ga Italijani kot lesnega strokovnjaka zaposlili pri opremljanju kinodvorane.

Malopred kapitulacijo Italije so Italijani pred gasilski dom pripeljali dva zvezana partizana in ju čez njihve odpeljali proti grmovju, verjetno na ustrelitev. Za njima so stali trije vojaki s puškami. Po nekaj sto metrih se je začelo streljanje, partizana pa sta se podala v beg proti Nadleškemu hribu. Krogle so letele mimo njunih glav, vendar jima je uspelo zbežati v svobodo. Streljali so primorski Slovenci v italijanski vojski. Videli smo, ko so jima pomahali v slovo. Česa takega naši »borci za vero« ne bi storili.

Po kapitulaciji Italije je bila Loška dolina prazna. Vojske ni bilo. Občasno so se izmenjavali obiski domobrancev in partizanov. V tem času je v nekdanji občinski stavbi začela delovati partizanska gimnazija, v stari šoli pa osnovna šola, v kateri je poučevala učiteljica Štefka Prešeren. Prav ona je bila največja sovražnica »borcev za varovanje vere«, nam otrokom pa najbolj priljubljena med vsemi. Neko jesensko jutro so z Ulake prihrumeli domobranci, bili so željni nedolžne krvi domoljubov. Odpeljali so učiteljico in jo ustrelili pri Sv. Ani. To je res-

nica. Med nekim obiskom domobrancev sem kot otrok enega izmed glavnih, sosedovega Mira, vprašal, kakšna je brzostrelka na njegovih ramih. »Ja, vidiš, kolikor lukenj opaziš, toliko partizanov je pospravila. Take, kot si ti in tvoji kolegi, pa bomo pospravili po vojni. Ko bomo premagali komuniste,« je odgovoril človek, ki je s pomočjo nemškega orožja branil vero v Boga.

V delavnici mojega očeta so partizani izdelovali nosila in razne opornice za ranjene borce v partizanskih bolnicah. Ko so Italijani in domobranci napadli Loško dolino, so se partizani skrivali na podstrešju. V skrivališču pod podom je bil skrit Rudi Mraz, še živeči partizan, ki je postal naš sorodnik, saj se je po vojni poročil z mojo sestrično Gabrijelo Mlakar. Spominjam se pogajanja v naši kuhinji med komando bele garde v Pudobu in komando brigade, ki je napadla postojanko v Pudobu. Iz prve stavbe v Pudobu so se belogardisti predali, v nekdanjem gasilskem domu v Pudobu pa ne. Ko se je brigada približala postojanki, so partizani odprli ogenj, in kot so povedali, je en partizan padel. Nato so stavbo napadli s topom in jo uničili. Nekaj belogardistov je pobegnilo, večina jih je nato ušla k domobrancem.

Maja 1945 pa je končno prišla svoboda. Proslavljali so stari in mladi, številni. Mnogi s solzami v očeh, ker njihovih dragih ni bilo domov. Čas je zacelil rane, ljudje so se pomirili in v glavnem spravili med seboj. Vsem po svetu je znano, kdo je bil zmagovalec in kdo je bil na napačni strani. Nekatere pri nas pa poraz še vedno boli in krivde nočejo priznati.

Janez Voljč

PESEM

Čas za spoštovanje

Mnoge od nas skrbi današnje stanje, ko v njem vse bolj izginja spoštovanje, do revežev sočustvovanje, ko borba prava šla je v mirovanje, opušča se prijateljsko obdarovanje, širi po bogastvu se hlastanje in v odnosih vidno je nazadovanje, prilizovanje nespodobnih in neznanje.

Je čas razmer pretežek za obvladovanje, Je pravica čas namenjen za teptanje?

Kdo bo med nami sprožil borbena iskanje Vseh poti k napredku, v zmaganju?

Kako naprej – je klasično vprašanje, ker čas ni pravi ta – za šepetanje in v brk mrmranje, niti za molčanje in hinavsko vlnudnostno trepljanje, za nejasne cilje nemogoče sanje, ječanje in pravic zaničevanje, nerganje in nazadovanje, trapasto nategovanje.

Premalo utrjeno je spoznanje, da vselej pravi čas je za iskanje boljšega in dobrega prevladovanje, od vsega slabega oddaljevanje, k poštenemu približevanje, za borbenih tradicij negovanje, za argumentirano pojasnjevanje, za enotno tlakovanje, za miselno oranje, za aktivnost umov in nagrajevanje tistih, ki jim je mar za družbeno napredovanje, ki si vselej zato zaslužijo priznanje, in občudovanje – naše skupno in iskreno spoštovanje.

Srečko Čož, Odsev vrednot, 2020

DOGODKI

Igmanski marš

V okviru zaznamovanja 79. obletnice legendarnega in herojskega igmanskega marša so 30. januarja delegacije antifašistov iz Srbije (SUBNOR Srbije, SUBNOR mesta Beograd, gibanje Jugoslovanski centar Tito Beograd in Zveza komunistov Srbije) položile cvetje in vence k spomeniku na Velikem polju na Igmamu, ki je posvečen borcem Prve proletarske narodnoosvobodilne udarne brigade. Na krajši slovesnosti so se tako spomnili vseh herojev igmanskega marša. Slovenskih antifašistov, ki se vsako leto množično udeležujejo pohoda in spominskih slovesnosti, zaradi omejitev ob koronavirusni epidemiji tokrat ni bilo.

Venec k spomeniku frankolovskim žrtvam

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 13. februarja 2021 na Stranica v soteski Graben položil venec k spomeniku frankolovskim žrtvam. Po položitvi venca je predsednik republike imel tudi govor. V njem je opozoril na pomen kulture spominjanja. Povedal je vse, da se v slovesnih dneh, ko bomo praznovali 30. obletnico ustanovitve države, spomnimo vseh, ki so v preteklosti žrtvovali svoje življenje »za to, da danes mi dihamo svobodo s polnimi pljuči«. Predsednik republike je ob tem znova pozval k sodelovanju in opomnil, da je bilo sodelovanje v preteklosti vedno znamenje moči, danes pa je žal razumljeno kot znamenje šibkosti. »Velike napredke naš slovenski narod zmore, če znamo stopiti skupaj,« je še povedal predsednik Pahor.

Spominsko območje na Stranica obsega ostanke drevoreda jablan, na katere so Nemci 12. februarja 1945 obesili 99 talcev, enega pa so ustrelili med begom, ter dva grobova, kamor so po obešenju zakopali žrtve. Nemci so to storili iz maščevanja za

partizansko zasedo v soteski Tesno, v katero je drugega februarja 1945 med vožnjo s svoje poroke padel eden najpomembnejših nacističnih funkcionarjev, celjski okrožni vodja in deželni svetnik Anton Dorfmeister, ki je za posledicami ran naslednji dan umrl

v celjski bolnišnici. Po spominski slovesnosti se je predsednik Pahor na pobudo županov okoliških občin z njimi srečal na delovnem pogovoru o soočanju z epidemijo.

Vir: UPRS, foto: Daniel Novakovič/STA

Obnovljena plošča v Radovljici

Krajevna organizacija ZB Radovljica je na Savnikovi vili pred vstopom v stari del Radovljice obnovila spominsko ploščo, ki spominja na srečanje med partizani in domačini 9. maja 1945 ter na tri partizane Kokrškega odreda, ki so naslednje jutro padli v bližini železniške postaje. Ploščo so namestili leta 1955, že nekaj časa pa so bile črke slabo vidne.

O takratnem dogajanju ni dosti pisnih in ustnih virov, delno si tudi nasprotujejo. Kokrški odred je sicer 4. maja 1945 rešil 623 begunjskih zapornikov. Večji del odreda je nato odšel v boj na Koroško, del pa je ostal v Poljčah. Prvi partizani so prišli v Radovljico 9. maja zvečer. Naslednje jutro je šla patrolja sedmih borcev čez železniški nadvoz proti Savi, vendar so se kmalu obrnili. Medtem je pripeljal vlak umikajočih se sovražnikovih vojakov. Že pred tem dnem se je tak transport brez boja predal, tokrat pa so Nemci in vlasovci začeli streljati. Kot zadnje partizanske žrtve na Gorenjskem so tedaj umrli Milan Beltram, Ivan Dolar in Ferdinand Udir.

Milan Beltram, letnik 1906, je bil doma z Vogrškega pri Gorici. Z dvajsetimi leti je odšel v Jugoslavijo in absolvirval na konservatoriju za glasbo v Ljubljani. Vodil je več pevskih

zborov. Od začetka okupacije je bil dejaven član Osvobodilne fronte. Padel je po treh letih partizanstva. Ivan Dolar, rojen leta 1921 v Zabreznici, je bil mizar. Junija leta 1942 je odšel v partizansko enoto pod Stolom. V istem letu so ga Nemci ujeli in odpeljali v internacijo. V začetku maja leta 1945 je pobegnil. V Kokrški odred je prišel 5. maja. Tudi

Ferdinand Udir, rojen leta 1915 v Kamni Gorici, je bil mizar. Kmalu po letu 1941 je odšel na Koroško, od koder je bil premeščen v taborišče na Ljubelju. V Kokrški odred je vstopil 2. maja 1945 ter tako sodeloval pri osvoboditvi zapornikov v Begunjah.

V. F., foto Mihailo Pilipovič

KOMENTAR

Dr. France Križanič

O sanaciji okoljskih škod

V Sloveniji imamo stara odlagališča odpadkov, ki so v nasprotju z zdajšnjimi merili nastala na neprimernem terenu, včasih na vodovarstvenem območju, drugič na kraškem ali poplavnem terenu. Njihova sanacija bo zahtevna in dolgotrajna. Tam, kjer povzročitelju tako nastale okoljske škode stroškov sanacije ni mogoče naprtiti ali za to ni pravne podlage, nastopi tako imenovano subsidiarno ukrepanje države.

Za izvajanje ukrepov v zvezi s subsidiarno odgovornostjo države pri sanaciji okoljskih škod je smiselno ustanoviti namenski javni sklad. Vsebinsko najbližji in najprimernejši vir prihodkov tega sklada je ustrezno visoka dajatev na odlaganje odpadkov. Podobno stare okoljske škode sanira tudi Republika Avstrija. Prednosti oblikovanja sklada, v katerem se iz javnofinančnih prilivov zbirajo sredstva za financiranje točno določenega namena, so v nemotenem, dolgoročno načrtovanem in temu primerno učinkovitem plasiranju javnih sredstev za pokrivanje določenih potreb. Običajno gre za dejavnosti z velikimi eksternimi ekonomijami (Alfred Marshall, Načela ekonomike). Takšne dejavnosti pozitivno vplivajo na širok krog gospodar-

kovitosti okoljskih dajatev v Sloveniji). Prilagoditev ravnanja z odpadki slovenski stopnji gospodarskega razvoja je mogoče doseči s povečanjem dajatve na odlaganje odpadkov. To je bil tudi predlog OECD (Podatkovna osnova instrumentov okoljske politike) in Evropske komisije (Študija o oceni potenciala okoljske fiskalne reforme v EU 28). Polovica pobranih sredstev z naslova te davščine ostaja prihodek lokalnih skupnosti kot nadomestilo za odložene odpadke, druga polovica pa bi bila lahko vir prihodkov sklada za financiranje izvajanja subsidiarne odgovornosti države pri sanaciji starih odlagališč odpadkov in drugih okoljskih škod, nastalih v preteklosti in brez možnosti, da bi jih saniral oziroma sanacijo financiral njihov povzročitelj.

Dajatev na odlaganje odpadkov ima kot del cene tega odlaganja močan substitucijski učinek. Podjetja in gospodinjstva se bodo povečani dajatvi prilagodila z zmanjševanjem odlaganja odpadkov in s tem osno-

ve, od katere se dajatev obračunava. Ob predpostavki, da bo ta proces tekel podobno kot v avstrijskem primeru, se bodo prilivi iz tega naslova počasi zmanjševali in se v dvanajstih letih znižali za štiri petine. Ob zmanjšanih prilivih iz naslova dajatve na odlaganje odpadkov

Ob zmanjšanih prilivih iz naslova dajatve na odlaganje odpadkov lahko postane dodaten vir financiranja sklada za sanacijo starih okoljskih škod tudi ustrezno visoka dajatev na embalažo.

lahko postane dodaten vir financiranja sklada za sanacijo starih okoljskih škod tudi ustrezno visoka dajatev na embalažo. Pričakovani prilivi sredstev v sklad ne predpostavljajo enakega tempa njihove porabe. Ta naj bi po prvi oceni (France Križanič, Jože Mencinger, Vasja Kolšek, Strokovne podlage za preureditev sistema okoljskih dajatev v Sloveniji) znašala pet milijonov evrov na leto, v dvanajstih letih pa 60 milijonov evrov. Gre za zneske v cenah iz leta 2015 in jih bo treba povečati za inflacijo.

Dejavnost, povezana s sanacijo prejšnjih okoljskih škod, bo vplivala na slovensko gospodarstvo kot posebna oblika investicij oziroma končne porabe. S temi sredstvi bo financirana dejavnost gospodarske panoge »Ravnanje z odpadki, reciklaža, saniranje okolja in drugo ravnanje z odpadki«. Letno bo pet milijonov evrov tako porabljenih sredstev preko reprodukcijske verige, povečanih plač in osebne porabe, višje amortizacije ter investicijske porabe in javnofinančnih prilivov ter porabe države vplivalo na skoraj 4 milijone evrov višjo dodano vrednost, 1,4 milijona javnofinančnih prihodkov, 123 zasedenih delovnih mest, skoraj 20 milijonov evrov angažiranih osnovnih sredstev ter 3,5 milijona evrov reprodukcijskega uvoza.

NAŠ POGOVOR

Julka Žibert, članica predsedstva ZZB NOB Slovenije

Nasilje okupatorjev, izdajstva in poboji

Imela je štiri leta, ko so italijanski okupatorji prihrumeli v vas in jo do tal požgali. Teh prizorov se spominja, kot da bi bilo včeraj. Julka Žibert, Jamnikova z Golega, diplomirana sociologinja, danes članica predsedstva ZZB NOB Slovenije, predsednica ZZB za vrednote NOB Ljubljana, v 80. letih prejšnjega stoletja med drugim ministrica za promet in zveze takratnega izvršnega sveta Slovenije, je kljub vpetosti v nekatere velike republiške projekte vseskozi ohranjala dejaven stik z okolico, iz katere izhaja.

19. marec 1942. Slike tistega dne v vaši zavesti ne zbledijo?

»Le kako naj bi! V vasi, kjer se dotlej ni kaj posebnega dogajalo, se je sredi dopoldneva zaslilo kričanje okupatorjevih vojakov, ki so nas nagnali iz hiš in začeli ločevati: ženske, otroke in starčke skupaj, može in fante pa posebej. Vsevpred so jih zaslisevali, jih nekaj izpustili, več kot 30 pa naložili na tovornjake jih odpeljali v ljubljanske zapore, od tam pozneje v taborišča. Vsi, ki smo ostali, smo imeli na voljo pol ure časa, da vzamemo najnujnejše stvari, potem smo morali svoje domove zapustiti in z Golega in iz Škrilja peš ali z vozni oditi v dolino proti Igu. Ko smo se ozirali, smo že videli, kako se iz obeh vasi vali zlohoten dim. Italijani so izropali vse, kar se je dalo, nato pa požgali vse hiše, prizanesli niso niti župnišču. Ostali so cerkev, šola in gasilski dom. In Žotova hiša, kjer so imeli Italijani začasni štab. Počasi smo se oddaljevali od svojih hiš in prispeli na Ig, kjer smo si streho nad glavo poiskali pri sorodnikih in znancih.«

Je enaka usoda kot Golo in Škrilje doletela tudi druge vasi pod Mokrcem?

»Požgali in izselili so Visoko, Zapotok, Kurešček, Selnik in Rogatec, požgali župnišče na Kureščku, nepožgana je ostala le vasica Klada. Požgali so tudi parno žago v bližini

Golega in obe pripadajoči hiši, pred tem pa okrutno umorili nadlogarja Janeza Podlogarja, njegovo družino pa nasilno izgnali. Okupatorjevo divjanje je trajalo do 21. marca, torej kar dva dni, vsega skupaj je pogorelo 170 hiš s pripadajočimi gospodarskimi poslopji.

Spomnim se, da sem ob prihodu na Ig sedela na lojtrnem vozu, ki je pri Gerbcu zapeljal preblizu nekega stebra, pri tem pa mi je stisnilo obe nogi. Še sama ne vem, kako so me izvlekli iz tistega primeža, spomnim se le, da me je italijanski oficir takoj odpeljal v ljubljansko bolnišnico, kjer so mi noge rešili.

Tretji dan našega izгона so nam dovolili, da gremo pogledat svoje požgane vasi, po enem tednu pa smo se smeli vrniti domov. Iz ožganih desk so si nekateri zbili strehe, drugi smo se zatekli v Dolščakovo klet, pa v šolo in gasilski dom. Vode si nismo upali piti, bali smo se, da je zastrupljena. En sam štedilnik smo imeli za vso vas. Toda čez en mesec so Italijani spet prihrumeli, požgali še tisto, kar smo za silo spravili skupaj, in morali smo spet v dolino. Nismo jokali, čeprav je bilo hudo. Seveda tudi Ižancem ni bilo lahko, vendar smo bili pri nekaterih družinah lepo sprejeti, Štrumbljeva mama je tako izpraznila salon v njihovi gostilni, po tleh pogrnila odeje, tam se nas je stisnilo deset družin. V cerkvi

smo morali stati, nismo smeli v klopi, umazani hribovci.«

Po italijanski ofenzivi poleti leta 1942, ki je prizadejala toliko gorja prebivalstvu Notranjske in Dolenjske, je po kapitulaciji fašistične Italije sledilo še nasilje Nemcev. Tudi na Golem?

»Tudi. V času nemške ofenzive jeseni leta 1943 je nemški okupator skupaj z domobranci prihrumel tudi k nam na Golo, nas nagnal v spodnji del vasi, v Dolnje Golo, in nas postrojil pred cevi puškomitraljezov. Zagrozili so nam, da nas bodo pobili do zadnjega, če počli samo ena partizanska puška. Medtem so vas izropali, odpeljali živino, ostanke požganih hiš polili z bencinom in zažgali, aretirali nekaj starejših mož in jih odpeljali v Dachau. Bila sem bosa, bil je november, spomnim se, da me je Škratova teta zavila v predpasnik, da ne bi zbolela. Sploh moram omeniti veliko solidarnost prebivalstva, pomagali so drug drugemu, kar je bilo pomembno zlasti po osvoboditvi, ko smo si spet postavljali skromna bivališča.«

Zdi se, da je poveljna oblast na te kraje, pa ne le na te, neupravičeno pozabila ...

»Res je, lahko bi se bolj pobrigala, toda prednost pri obnovi so imele tovarne, ceste, treba je bilo poskrbeti za mesta. Mi smo prišli na vrsto pozneje, elektriko smo tako dobili šele konec 50. let, nekaj let zatem smo dočakali še avtobusno povezavo od Iga do Roba, dotlej smo iz teh vasi na Ig pešačili; tisti, ki so delali v Ljubljani, so morali pozimi in poleti vstajati ob štirih zjutraj. Ampak ni bilo vse zanič, kot včasih slišimo. Ljudje so dobili delo, stanovanja. Zlasti pomembno je bilo to za tako imenovani kmečki proletariat, za ljudi, ki so bili pred vojno brez vsega, mnogi obsojeni na životarjenje, na status dekel in hlapcev.«

Vaša osebna zgodba, se zdi, je zgodba o uspehu?

»To bi bilo pretirano. Pri hiši nas je bilo sedem otrok, oče je po in-

ternaciji zbolel in pri 55 letih umrl. Imeli smo majhno kmetijo, mama je hodila tudi na dnino, da smo preživeli. Morali smo si poiskati delo, se izobraževati. Sama sem v mestu bivala v Domu Anice Černejeve in obiskovala Poljansko gimnazijo, nato pa diplomirala na takratni Visoki šoli za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Službo sem dobila na PTT Ljubljana, začela kot pripravnica in konec 70. let napredovala do svetovalke in zatem direktorice. V začetku 80. let sem sprejela službo v Izvršnem svetu Slovenije in bila imenovana za ministrico za promet in zveze, takrat se je ta funkcija imenovala predsednica republiškega komiteja. Če odgovorim na vaše vprašanje, je bila to res morda zgodba o uspehu, vendar ne zaradi funkcije, ampak zaradi stvari, ki jih je moj resor dosegel.«

Predsednik izvršnega sveta v tistem obdobju je bil Janez Zemljarič. Bi rekel oster človek, kot ga imamo v spominu novinarji iz tistega časa!

Julka Žibert

»Ne morem soditi o stvareh, ki jih ne poznam. Kot članica njegove vlade pa moram reči, da je bilo delati z njim prijetno, a tudi zahtevno. Predvsem je bilo treba delati. Znal je spodbujati, a poudarjam, bil je zahteven. In držal je besedo. V tistem času smo izpeljali nekaj izjemnih stvari, zgradili smo cesto pod Sabotinom, avtocesti Ljubljana-Kranj-Naklo in Ljubljana-Šmarje-Sap, izdelali načrt in strokovno ekspertizo za graditev slovenskega dela karavanškega predora in delo takoj začeli, posodobili smo letališče Brnik in Inex Adria omogočili nakup osmih airbusov, uredili in izpopolnili smo telefonsko omrežje, zgradili vrsto lokalnih cest.«

Tudi asfaltno cesto od Iga do Roba leta 1983. Zlobneži bi dodali, da ste si s tem postavili spomenik.

»Da, spomenik vsem tistim, ki so se izdatno zavzeli za ta projekt: od pridobitve zemljišč, finančne konstrukcije, načrtovanja spremenjene trase; tu gre za krajevno skupnost, občino in tudi vojsko. Deset kilometrov in več prašne makadamske ceste se danes sliši kot nekaj izmišljenega. Si predstavljate, da se mimo vaše hiše vsak dan vali

Julka Jamnik, podpredsednica Skupščine mesta Ljubljana v letih od 1974 do 1978

prah izpod nekaj sto avtomobilov? Konec 70. let so te vasi dobile tudi vodovod, ki smo ga gradili udarniško, s pomočjo občine, domačini niso pozabili, kako veliko delo so tedaj opravili kadeti miličniške šole iz Tacna.«

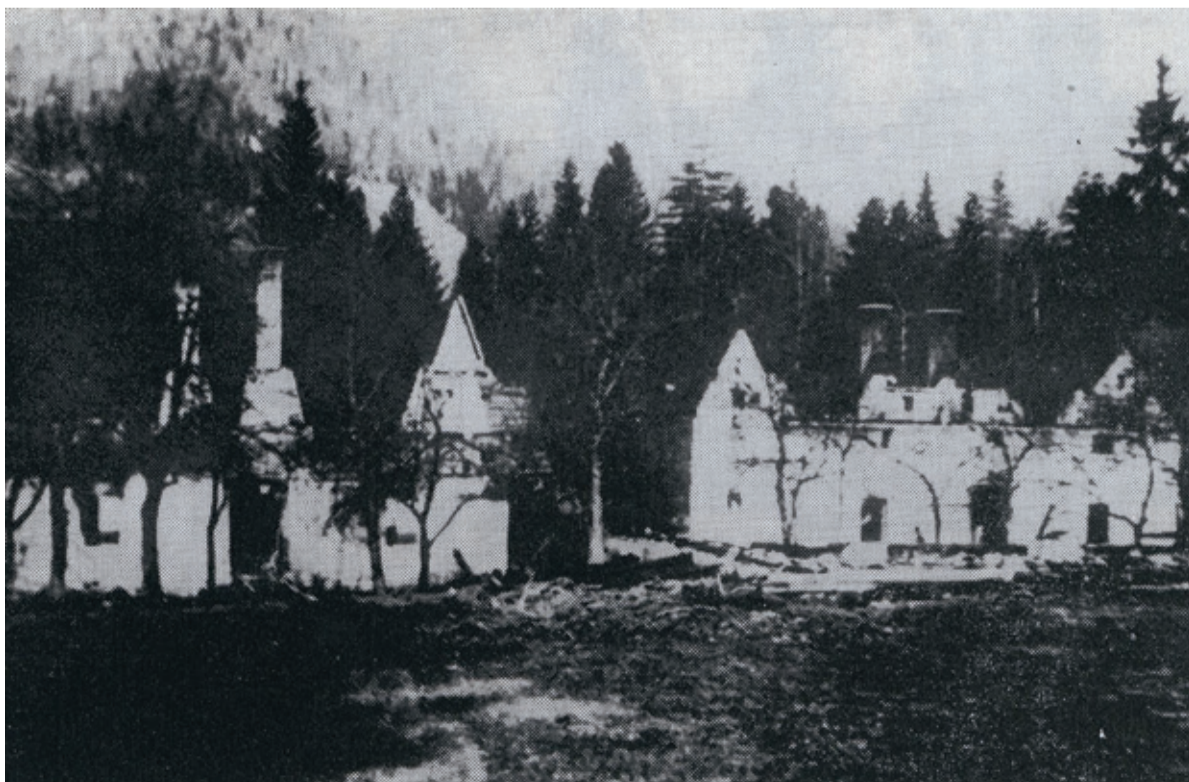
To, da ste danes članica predsedstva ZZB in predsednica ljubljanske zveze borcev, se glede na tisto, o čemer sva se pogovarjala na začetku, zdi logičen korak pri vaših družbenih in organizacijskih prizadevanjih.

»Bi se kar strinjala. Na eni strani gre za poudarjanje in ohranjanje vrednot našega medvojnega upora: to so boj, požrtvovalnost, tovarištvo, enakost, pogum, žrtvovanje, pa tudi kritičnost do lastnih napak in nerazumnih odločitev; hkrati pa za opominjanje na strahote, ki so se zgodile našim ljudem in našemu narodu. Govorim o okupatorjevem nasilju, izdajstvih in pobojih. Naj omenim streljanje talcev v Gramozni jami in na strelišču ob Dolenjski cesti, Radohovi vasi, sprevrženi moriji v Kozlarjevi gošči in na Svetem Urhu pri Ljubljani, zločin na Stranicah pri Frankolovem, ko so Nemci obesili sto slovenskih domoljubov, poboj Cankarjevega bataljona na Javorovici. Teh stvari naš narod ne sme pozabiti.«

In zdaj ob vsem tem razveljavitev sodbe glavnemu akterju slovenskih domobrancev, generalu Levu Rupniku!

»Nezaslišano in nedoumljivo od slovenskega sodstva! Po njegovi logiki bo evropsko sodišče za človekove pravice razveljavilo nürnberški in še kakšen drug proces proti vojnim zločincem. To je princip sojenja zločinom, starim sto let in več, z današnjimi zakoni. Tega borčevska in vse protifašistične organizacije na svetu ne bodo nikdar sprejele!«

L. A.

SPOZNAVAJMO SLOVENIJO – Po Poti kurirjev in vezistov

Iz Predstrug (Dobrepolje) do Višnje Gore

Tokrat vabim tiste z malo več kondicije na dobrih šest ur dolg pohod, na katerem nas bodo modro-rumene markacije vodile po Dolenjski. Priporočam vam, da si pred svojim prvim pohodom po Poti kurirjev in vezistov nabavite dnevnik poti in blazinico za žigosanje.

Za tokratno turo predlagam, da se do Dobrepolja (Predstrug) pripeljemo z vlakom, ki z ljubljanske železniške postaje odpelje ob 7.51 in je v Dobrepolju ob 8.42. S postaje gremo proti vzhodu do vasi Zdenska vas. Sredi vasi stoji na križišču kapelica, kjer zavijemo levo po cesti proti Grosuplju. Nad nadvozom čez železniško progo se nam odpre širok razgled na Dobrepolje z naseljem Videm v bližini ter proti Kamnemu vrhu, Grmadi in Mali gori. Nadaljujemo po cesti vzporedno z železniško progo. Bodimo pozorni na kašipot, ki nas usmeri desno navzdol čez progo na kolovoz in na razpotju onkraj proge naprej po levem kolovozu nad železniško progo. Po gozdu sledimo markacijam, ki vodijo proti cesti na Malo Ilovo Goro. Po cesti gremo mimo cerkve na Mali Ilovi Gori naprej proti Veliki Ilovi Gori. Na razpotju v bližini cerkve zavijemo desno mimo kozolca in hiš do spomenika in grobnice padlih borcev NOB. Od tam se od-

pira prijazen pogled na Radensko polje proti Grosuplju, na Veliko in Malo Račno, Čušperk in vrhove nad Radenskim poljem ter ob čistem ozračju tudi na Kamniško-Savinjske Alpe in Julijce. Po dveh urah hoje si pri spomeniku privoščimo počitek.

Od spomenika do Ravnega Dola se markacijam Poti kurirjev in vezistov pridružijo še Knafeljčeve mar-

Markacija Poti kurirjev in vezistov

kacije Grosupeljske planinske poti. Sredi vasi Ravni Dol pridemo do hiše s skrinjico, v kateri je žig poti, ki ga odtisnemo v dnevnik Poti kurirjev in vezistov. Smerna puščica nas usmeri proti jugovzhodu na kolovoz, ki pelje med njivami proti gozdu. Na razpotju pri gozdu zavijemo po levem starem kolovozu in poiščemo markacije, ki nas bodo pripeljale v dolino Krke, v vas Gradiček in naprej do asfaltirane ceste proti izviri Krke. Napotimo se

levo mimo turistične domačije Matjaža Podržaja. Tu lahko dobimo informacije o izviri in jami, kupimo razglednice in pijačo, ob sobotah, nedeljah in praznikih pa nam postrežejo tudi hladno domačo hrano. Nekaj korakov od domačije je razpotje: desna pot vodi k izviri Krke, mi pa zavijemo levo navzgor proti Polževemu. Pod nami se odpirajo lepi pogledi na Krško dolino. Markacije nas vodijo po gozdu mimo spomenika Sonji Vesel. Pot preide v stezo, zato moramo paziti na markacije, ki nas pripeljejo do ceste proti vasi Velike Vrhe.

Od tod do Polževega nam bodo pri orientaciji pomagale tudi markacije Grosupeljske poti. Pred vasjo bomo zagledali lep spomenik NOB, pritegnili pa nas bodo tudi lepi razgledi na dolensko pokrajino od Kuma do Gorjancev in na vasi v dolini z Muljavo. Na razpotju pri kapelici sredi vasi zavijemo po levi cesti in sledimo markacijam proti Polževemu. Kmalu se naši poti pridružijo še oznake za Jurčičevo pot od Višnje Gore do Muljave, ki nas bodo spremljale do Višnje Gore. Na prehodu do cerkvice in gostinskega objekta na Polževem nas bodo spremljal lepi panoramski razgledi.

Po treh urah hoje bomo prišli do druge kontrolne točke z žigom, ki je

Na poti je veliko izjemnih pogledov na dele lepe Slovenije.

v omarici na severni strani gostinskega objekta, kjer se lahko okrepcamo. Čaka nas še dobra ura hoje po dobro označeni poti skozi vasi- ce Zavrtače in Pristava do železniške postaje Višnja Gora. Tu bomo

lahko stopili na vlak, ki odpelje proti Ljubljani ob 15.26 ali 17.11.

Želim vam prijetno spoznavanje zgodovine in lepote tega prelepega dela naše domovine.

Franc Štibernik

Več o poti si lahko preberete na spletnih straneh:

www.pespoti.si/pkv-trasa.php?id=112
www.pespoti.si/pkv-trasa.php?id=113
www.pespoti.si/pkv-trasa.php?id=115
www.pespoti.si/pkv-trasa.php?id=116

Knjiga Miloša Ivančiča

Spoznajte resnico o fojbah

Za nami je 10. februar, ko so Italijani praznovali spominski dan ekodusa in fojbe. Po lanskem poklonu predsednika RS Boruta Pahorja ob fojbi laži pri Bazovici in s tem priznanju vseh laži so Italijani tudi letos kljub covidu-19 še naprej napenjali lok sovražstva in fašizma.

Najpopolnejši odgovor na njihove laži je knjiga Miloša Ivančiča *Fojba laži*, ki celovito razkriva italijanske namene ter prvič objavlja angleške dokumente o čiščenju tega opuščenega premogovniškega jaška ali Šohta po odhodu partizanske vojske iz Trsta. Objavlja tudi dokument, da so nato ta Šoht uporabljali kot komunalno smetišče, ki ga je nato očistilo podjetje Cavazzoni. Knjiga razkriva tudi vso politič-

no propagando in skrunjenje celo fotografij najhujših zločinov, ki so jih sami Italijani počeli nad našimi ljudmi. Na koncu razkriva največjo sramoto, ki jo hočejo Italijani prikriti, da so prav oni sami že po prvi svetovni vojni zmetali v Šoht trupla svojih dezertarjev, ki so jih enote Borojevića pri preboju soške fronte kar pustile za sabo.

Knjiga je apel Sloveniji in Italiji, da se ta sramotna fojba laži odpre in se razkrije resnica. Ta resnica je za nas toliko pomembnejša, ker je italijanska medijska vojna del spreobračanja zgodovine na račun mrtvih, kakršno tudi naša slovenska desnica vodi s tako imenovanimi povojnimi poboji in zahtevami po spravi na temelju laži in manipulacij.

Drugo, dopolnjeno izdajo knjige *Fojba laži* lahko naročite po pošti na naslov: zdenko.kovacic@t-2.si ali po telefonu na številko 041 334 177. Cena za knjigo je 15 evrov + poštni stroški. Plačilo po povzetju.

Poklon Italijanov našemu partizanu

Mednarodni borec za svobodo

Ob stoti obletnici rojstva mladega partizanskega mučenika Dušana Bordona se globoko ganjeni z bratskimi občutki pridružujemo skupnemu spominu nanj.

Rodil se je istrskim staršem v Trstu 16. decembra 1920. Z začetkom fašizma se je družina preselila v tedanjo kraljevino Jugoslavijo. Študiral je filozofijo in kot urednik različnih časopisov, posebej Slovenske mladine, je sodeloval v delavskem gibanju in komunističnih krogih.

Ob italijanski zasedbi Ljubljanske pokrajine je kot ilegalec še okreplil svoje protifašistično delovanje v okviru organiziranih študentskih skupin. Prvič je bil aretiran leta 1941. Po drugem prijatju so ga skupaj z bratom Radom poslali v italijanska taborišča Bagno a Ripoli

(Firenze), na otok Ventotene in julija 1943 v Renicci d'Anghiari.

V času Badogliovega vojaškega režima po padcu fašizma sta brata ostala zaprta skupaj s še nekaj tisoč »Slovani« in stotimi italijanskimi anarhisti. Ob premirju 8. septembra sta pobegnila. Dušan je navezal stike z odporniškimi gibanjem na območju Arezza in sklenil nadaljevati oboroženi boj. Deloval je na območju Valtiberine in postal politični komisar »slovanskega pletona« 23. brigade »Pio Borri«. 13. aprila 1944 je v bližini kraja Caprese Michelangelo padel v krvavem spopadu z enotami republikanske narodne straže, ko je junaško kril umik svojih dvajsetih tovarišev in jim tako rešil življenje.

Žara z njegovimi posmrtnimi ostanki je na popopališču v San-

sepolcru pri Arezzu. Nekajkrat na leto se tam poklonijo njegovemu spominu kot tudi spominu na druge tam padle Jugoslovane.

Kot pobudniki nastajajočega središča za mednarodne študije »Renicci« Anghiario se zavezujemo, da bomo ohranili spomin na njegov plemeniti lik mednarodnega borca za svobodo in da bomo promovirali študij, raziskave in dejavnosti »public history«, ki naj še bolj razvijejo kritično spoznavanje premalo poznanih zgodovinskih dogodkov, kakršni so taborišča za internirance.

Renicci d'Anghiari, 16 decembra 2020

Za nastajajoče Središče mednarodnih študij »Renicci«
Giorgio Sacchetti - Andrea Merendelli - Mirco Draghi

Spomeniški projekt se nadaljuje

Popisanih 6100 spomenikov in obeležij

Dragi prejemniki spomeniških okrožnic, tokrat je nova stotina spomenikov zahtevala malo več časa. Nazadnje je bilo vpisanih nekaj deset judovskih spomenikov v Murski Soboti, Lendavi, Mariboru in Dobreddu, nekaj jih še čaka na evidentiranje. V veliko pomoč je bila zbirka njihovih fotografij na Wikimedia Commons. Tam bo treba pregledati in s slovenskimi obeležji dopolniti kategorijo obeležij v spomin žrtvam nacizma.

Kogar zanima, kako se vnašalci dogovarjamo, naj klikne na našo projektno stran, kdor pa bi rad na spomenikih poiskal kako ime, naj

stori na Geopediji. Miran Košuta je pomagal umestiti spomenike v Križu pri Trstu. Posebej zanimiv je Josip Verginella, ki ima kot »komandant Alberto« spomenik tudi v kraju Lumezzane v Lombardiji, kjer je padel. Spomeniški projekt je spodbudil nastanek knjige Franca Kulovca *Pomniki boja za svobodo* (Novo mesto: Združenje borcev za vrednote NOB, 2020, 174 str.) Naj sledijo še spletne ali tiskane izdaje drugih občinskih spomenikov.

Zunaj je snežilo, a sneg je odlezel in odlezi so tudi zločesti vladni dekreti ter med njimi tisti, ki omejujejo gibanje. Sedaj se lotimo še družin-

skih partizanskih nagrobnikov na pokopališčih. S tem bomo morda vsaj malo prispevali k zmagi nad najnevarnejšim od vseh virusov, to je nad virusom nacifašizma.

Miran Hladnik

V SLIKI IN BESEDI

Goreljek:

Lani decembra je minilo 77 let od boja III. bataljona Prešernove brigade na Goreljku na Pokljuki, kjer so Nemci 15. decembra 1943 obkolili in ubili 79 borcev. Zaradi trenutnega epidemiološkega stanja v državi in po svetu

proslave s kulturnim programom ni bilo mogoče izpeljati. Kljub temu pa je delegacija članov ZZB za vrednote NOB pod vodstvom predsednice Združenja ZB Radovljica 5. decembra 2020 ob 11. uri položila venček k spomeniku – reliefni in litoželezni plošči – ter se z enominutnim molkom poklonila vsem padlim.

Martin Gorišek, foto: Aleš Simič

Frata:

Na mestu, kjer danes stoji Dom Frata, je že v 19. stoletju stala stara lovška kočja. Med drugo svetovno vojno so se v gozdarski kočji zbirali aktivisti in partizani, kočjo pa je okupator leta 1942 požgal do tal. Po vojni so kočjo obnovili in postavili Partizanski dom, pozneje se je dom preimenoval v Turistični dom Frata.

Na tem mestu se je 29. oktobra 1941 zbrala skupina domoljubov in ustanovila 1. novomeško partizansko četo pred odhodom v napad na mejno nemško postojanko na Bučki, ki je bil pomemben dogodek za celoten narodnoosvobodilni boj na Slovenskem. Četo so sestavljali prostovoljci z novomeškega območja in od drugod. Dan ustanovitve 1. novomeške partizanske čete je nekdanja občina Novo mesto izbrala za svoj občinski praznik. Na ta dan je Območno združenje slovenskih častnikov Novo mesto pripravilo tudi množični nočni pohod na Frato. Letos je zaradi omejitev zbiranja pohod žal odpadel.

Da pa bi se ohranil spomin na dogodka pred 79 leti, je pri obnovljenem partizanskem spomeniku na Frati ob spoštovanju vseh omejitev zbiranja potekalo polaganje vencev v spomin na padle partizane, aktiviste NOB in ubite talce. Med njimi so bili tudi lovci. Spomenik je leta 1952 v spomin svojim lovskim tovarišem in drugim domoljubom, padlim na tem območju,

Spomenik na Frati po obnovi

postavila nekdanja Lovska zveza Novo mesto. V imenu Zveze lovskih družin Novo mesto je k spomeniku položil venec in prižgal svečo njen predsednik Franc Jarc. Venec sta v imenu Območnega združenja slovenskih častnikov Novo mesto položila predsednik Vasko Maraš in Branko Đukić, v imenu Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto pa predsednik Dušan Černe in v imenu mestne občine Novo mesto podžupan Boštjan Grobler.

Spomenik na Frati je že močno načel zob časa in nujno je bil potreben obnove. To sta bila skupna predlog in želja Zveze lovskih družin Novo mesto, Lovske družine Novo mesto in OO ZB NOB Žužemberk in sprejeta odločitev, da se spomenik obnovi, mu je dala novo podobo. Sredstva za obnovo so prispevali tudi občine, družbene organizacije in donatorji. Vsem nam bo v ponos, da bo spomenik še leta stal na jasi pri domu na Frati kot spomin na del naše zgodovine, ki se je ne da in ne sme pozabiti.

Darko Pucelj

Cerkvenjak:

Slovenski narod se je bil prisiljen že od nekdanj pokoravati tujcem in se je temu tudi upiral, pri čemer so prednjačili zavedni narodnobudiljski duhovniki, katerim so se pridruževali tudi drugi izobraženci in razumniki. Tako so tudi v Cerkvenjaku (takrat pri Sv. Antonu v Slovenskih goricah) spoznali, da si mora narod, če hoče biti srečen in si zagotoviti svoj obstanek, vse to graditi na materinem jeziku. Tako so v Cerkvenjaku na belo nedeljo 1. aprila 1894 s pomočjo podpornikov ustanovili Katoliško bralno društvo in

Marjan Žmavc, župan občine Cerkvenjak, in Franc Bratkovič, predsednik ZZB Cerkvenjak, sta položila cvetje in prižgala sveče tudi pri spomeniku zavezniškim ameriškim letalcem na Vanetini pri Cerkvenjaku.

knjižnico ter jo založili s slovenskimi knjigami in drugimi tiskovinami. Slavnostni govornik je bil znani narodni buditelj, kanonik Jakob Meško, župnik pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah (Juršincih). To je bila v Cerkvenjaku prva prelomnica v boju za ohranitev slovenske besede. Druga se je zgodila 4. novembra 1941, ko je bil v Cerkvenjaku ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Na ustanovnem sestanku so sodelovali Jože Kocbek, Lojze Štefanič in njegova sestra Slavica, Jože Paluc, Franček Vrščič in Klemen Liewald. S tem se je v Cerkvenjaku in na širšem lenarškem območju začelo tudi prvo organizirano odporiško narodnoosvobodilno gibanje proti okupatorju. V Cerkvenjaku pa je prav tako na območju nekdanje velike občine Lenart 14. julija 1942 počila prva partizanska puška.

Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak in občina Cerkvenjak sta v spomin na ti prelomnici in v opomin zanamcem novembra 2020 na procelje Doma kulture namestila spominsko ploščo. Združenju borcev za vrednote NOB Cerkvenjak je letos kljub vsem koronavirusnim preprekam uspelo izpeljati vse zastavljene naloge. Tako so člani uspešno izvedli okroglo mizo »Vlado Tušak v luči taboriščnika in interniranca« in spominski pohod z učno uro, posvečen uporniškim dogodkom iz druge svetovne vojne na območju Cerkvenjaka. Ta dogodek so posvetili tudi 75. obletnici osvoboditve. Ob dnevu spomina na mrtve so pri spomenikih prižgali sveče in položili cvetje. Že marca pred začetkom epidemije koronavirusa so izvedli letno skupščino, na kateri so podelili dve priznanji. Priznanje ZZB NOB Slovenije je za vestno delo prejel praporščak Rudolf Družovič, srebrno plaketo ZZB Slovenije pa Franc Bratkovič, predsednik ZB Cerkvenjak. Združenje borcev za vrednote NOB Cerkvenjak zgledno sodeluje z Društvom general Maister Cerkvenjak, ZZB Lenart in občino Cerkvenjak.

Franc Bratkovič

Komen:

Ob 77. obletnici bitke v Dovcah sta delegaciji ZB za vrednote NOB Komen pod vodstvom Damjana Grmeke in ZB NOB Nova Gorica s predsednico Kajtjušo Žigon v prisotnosti praporščakov veteranskih organizacij položili ven-

ca k spomeniku, kjer so vklesana imena osmih padlih borcev za svobodo v največji bitki, ki je na tem delu Krasa med Komnom in Branikom potekala 2. februarja 1944.

Partizanska enota Južnoprimorskega odreda je pod vodstvom poveljnika Antona Šibelje Stjenke (rojenega leta 1914 v Tomačevici, umrlega 1945 v Trnovskem gozdu in leta 1949 razglašena za narodnega heroja) popolnoma uničila mobilizirano sovražnikovo enoto. V boju je umrlo 85 nemških in italijanskih vojakov. V peturnem spopadu z motorizirano kolono, ki je prevažala hrano v Rihemberk, se umrlo tudi osem partizanov in prav toliko jih je bilo ranjenih. Nemci so se kot odziv na omenjene dogodke 15. februarja maščevali nad nedolžnim prebivalstvom Komna, Malega Dola, Divč, Tomačevice in Branika s tem, da so omenjene kraške vasi požgali, prebivalce pa odgnali na dolgo pot v izgnanstvo na Bavarsko. Velika večina izmed 1200 izgnanih prebivalcev se nikoli ni vrnila na svoje domove. Zaradi preprečevanja širjenja koronavirusne bolezni letos niso bile izpeljane množične tradicionalne proslave, so se pa Kraševci vseeno spomnili tragičnih dogodkov leto dni pred koncem druge svetovne vojne.

Olga Knez

Dravograd:

Občnih zborov najrazličnejših društev letos vsaj v obliki, ko se zbere vse članstvo, ne bo. Vodstva društev bodo vsekakor poskrbela, da bo članstvo ustrezno seznanjeno z dejavnostmi v preteklem, predvsem pa s programom dela za tekoče leto. Predsednik Društva ZB za vrednotenje NOB Dravograd je s člani odbora vsem članom poslal pismo z namenom, da jih seznanji z opravljenim delom v letu 2020.

V januarju smo se poklonili spominu na ustanovitev Zidanškove brigade v letu 1944 na Sv. Primožu nad Vuzenico, spominu na partizane pri Sv. Neži na Selovcu in padlim partizanom pri Medvedu na Otiškem Vrhu. Februarju smo uspešno opravili zbor članov. Ob tej priliki so člani dobili tudi prvo številko našega glasila Utrinki.

V marcu se je pojavila epidemija koronavirusne bolezni in nam onemogočila druženje, vendar smo se člani ZB za vrednote NOB poklonili padlim graničarjem pri Času ob napadu Nemcev 6. aprila 1941. V maju smo se z delegacijo in praporščaki poklonili spominu na umrle ruske ujetnike v Črnečah, ki so v strašnih mukah skoraj brez hrane umirali pri gradnji hidroelektrarne v Dravogradu. Spominu v Črnečah pa se je poklonila tudi delegacija ruskega veleposlaništva, ki je ob tej priložnosti podelila visoko odlikovanje Maksu Šavcu.

Izlet, ki smo ga načrtovali za junij, smo zaradi prepovedi odpovedali. Uspešno in v lepem številu pa smo se ob sprostitvi ukrepov v juniju udeležili spominske slovesnosti pri Junčku na Kozjem vrhu v spomin na padle partizane Lackovega odreda in požgane domačije Junček, Bogatec in Medved.

Ob občinskem prazniku so delegacije krajevnih odborov ZB položile cvetje in sveče na grobove padlim v vseh vojnah. Županja je s predstavniki vseh veteranskih organizacij in praporščaki položila cvetje in sveče v spominskem parku pri občini, pri spominskem obeležju osamosvojiteljem 1991 pri barikadi in ob spomeniku borcem za severno mejo. Spominske slovesnosti, ki se jih vsako leto udeležujemo (Menina planina, Trotov križ, Komelj, Graška gora), so bile odpovedane. Le delegacije so položile cvetje in se poklonile spominu na umrle borce v drugi svetovni

vojni. Komisija za spominska obeležja pri OO ZB za vrednote NOB Dravograd je pod vodstvom Vlada Mrzela vse leto posvečala precej pozornosti obnovi in vzdrževanju spomenikov in obeležij. Veliko delo je bilo opravljeno v Dobričem gozdu v Črnečah, kjer smo ob finančni pomoči občine obnovili obeležja in naredili posek pri bunkerju Rupnikove linije, ki ga bo treba še obnoviti. Prizadevamo si tudi, da razglasimo to območje za spominski park.

Vlado Mrzel

Kočevje:

Generalna skupščina Organizacije združenih narodov je leta 2005 za mednarodni dan spomina na žrtve holokavsta določila 27. januar. Na ta dan so leta 1945 zavezniški osvoboditelji nacistično koncentracijsko taborišče Auschwitz. V Sloveniji ga uradno zaznamujemo od leta 2008. Dan je posvečen poklonitvi žrtvam holokavsta, tudi preživelim, in drugih genocidov, ki so posegli v temeljne človeške vrednote.

Držalo peresa, ki ga je v taborišču na Rabu izrezljal Ignac Henigman. (Foto: Ivan Kordiš, Pokrajinski muzej Kočevje)

Ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta v Pokrajinskem muzeju Kočevje vsako leto pripravijo prireditev, posvečeno temu dnevu. Leta 2018 so tako predstavili dnevniške zapise Štefana Weissa z naslovom Padovanska juha, ki jih je dopolnjeval njegov sin Boris Anton Weiss. Leta 2019 je spomine Alojza Maršiča, ki je zapisal svoje dogodke za obdobje 1929–1945, končujejo se z osvoboditvijo nemškega koncentracijskega taborišča Buchenwald, predstavil njegov sin Janez Maršič, lani pa je svoje spomine kočevskim gimnazijcem, osnovnošolcem in drugim poslušalcem predstavila Sonja Vrščaj, ki je preživela taborišče Auschwitz-Birkenau.

Letos prireditev v taki obliki ni bila izvedljiva, zato so se povezali z osnovnimi šolami Ob Rinži Kočevje, zbora odposlancev Kočevje, Stara Cerkev, Fara, Stari trg ob Kolpi in dr. Antona Debeljaka Loški Potok. Za učence osmih in devetih razredov so izvedli pouk na daljavo. Direktorica Pokrajinskega muzeja Kočevje Vesna Jerbič Perko je na spletu izvedla osem predavanj. Mlade je ob pogovoru, fotografijah, videoposnetkih in drugem gradivu seznanila s tem temnim obdobjem zgodovine. Tudi s tega območja je namreč tako italijanski kot nemški okupator ob pomoči domačih izdajalcev odgnal ljudi v taborišča, od koder se številni niso vrnil ali pa so po vrnitvi s sabo nosili boleče spomine. Še posebno je pomembno, da mlade seznanjamo z grozotami druge svetovne vojne, saj je samo z območja Kolpske doline in Drage v taborišču Kampor na Rabu umrlo 167 otrok, od tega sto mlajših od deset let.

Matija Jerbič

Ljubljana:

Kot vsako leto je tudi lanskega oktobra Združenje borcev za vrednote NOB Ljubljana, Krajevna organizacija Barje, pripravilo spominsko žalno slovesnost v spomin ubitih v Kozlarjevi gošči. Zaradi protikoronskih ukrepov je bila žalna slovesnost 22. oktobra okrnjena in je bilo izpeljano le polaganje vencev.

K spomeniku so vence položili predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana – Mestni odbor, Krajevne organizacije ZB Barje, Turističnega društva Barje, Lovske družine Tomišelj, Mestne občine Ljubljana ter predstavniki strank Levica in Socialni demokrati. Nedolžnih žrtev z Barja in okolice se bomo vedno spominjali.

Murska Sobota:

Mestna občina Murska Sobota se je odločila, da bo preuredila spominsko obeležje padlim za svobodo na murskosoboškem pokopališču. Dela pri preureditvi so bila zaupana Javnemu komunalnemu podjetju Murska Sobota. Po več letih je zob čas načel spominsko obeležje, zato je bila preureditev več kot potrebna. Soboško pokopališče pa je eno najlepših daleč okoli. Tako so najprej opravljenimi deli odstranili in zamenjali stare robnike, ki so bili povsem dotrajani, pogreznjeni in okrušeni ter razpokani. Vsa na-

Urejeno spominsko obeležje na murskosoboškem pokopališču

črtovana in izvedena dela so bila opravljena in usklajena s spomeniškim varstvom. Brine, ki so bili zasajeni okrog obeležja, so odstranili in zamenjali robnike. Po opravljenem delu je bila obroba ob obeležju vnovič zasajena z brini in urejena po zasnovi. Odstranili so tudi stari kamen in ga nadomestili z novim belim kamnom pri spominski plošči. Ob tem sta ostali dve tisi, ki krasita spominsko obeležje. Poleg tega so še očistili in obnovili vase – svečnike. Tako je spominsko obeležje dobilo novo podobo in celotno pokopališče lepši videz. Poslej bosta urejanje in vzdrževanje spominskega obeležja lažja in hitreje opravljena.

Jože Žerdin

Ribnica:

Tudi v Ribnici smo se lani novembra spomnili vseh tistih, ki so v ključnih zgodovinskih trenutkih zbrali pogum in se uprli ter ubranili slovenstvo. Tako smo se poklonili spominu na padle, ko je predsednik ZB za vrednote NOB Ribnica Daniel Divjak položil cvetlične aranžmaje in prižgal sveče na pokopališču v Prigorici, pri osnovni šoli v Dolenji vasi in na pokopališču v Grčaricah. Enako je storil tudi 1. novembra, ko je položil cvetlične aranžmaje pri spomeniku v gradu v Ribnici, na pokopališču v Hrovači in še pri drugih spomenikih in obeležjih v ribniški dolini. Letos zaradi koronavirusa ni bilo spominskih prireditev, vseeno pa smo se spomnili nekaterih zgodovinskih dogodkov.

21. novembra smo obudili tudi spomin na Antona Majnika, tigrovca, ki je prišel v Ribnico zaradi preganjanja zavednih Slovencev na Primorskem. V Ribnici je bil priljubljen in v našem kraju je tudi za vedno ostal. Pod streli je obležal 21. novembra 1943. Na kraju, kjer je padel, je vzidana spominska plošča. Nanjo je letos delegacija položila venec in se tako poklonila ponosnemu in upornemu Slovincu.

Za konec naših slovesnosti smo načrtovali prireditev v spomin na slavno partizansko zdravnico Franjo Bojc Bidovec, ki je bila doma v Nemški vasi. Žal nam jo je še enkrat zagodel koronavirus. Kljub vsemu pa spomin nanjo ni zbledel. 26. novembra je minilo 35 let, odkar je ni več med nami. Ker pač ni bilo velike slovesnosti, je ostal droben spominček. Na njeni rojstni hiši smo položili venec. Sedanjemu lastniku hiše, ki nam je dovolil, da smo položili venec, se na tem mestu lepo zahvaljujemo. Naj sklenem ta prispevek z mislimi Franje Bojce Bidovec, ki jih je namenila svojemu sinu: »Dragi moj sin, če hočeš imeti veljavo in ugled med ljudmi, si ju moraš pridobiti sam, s svojim nastopom in svojim delom. Nihče ti ju ne more podariti in nobena oblast ti ju ne more dodeliti z odlokom. Lahko te imenujejo na visok položaj, lahko ti podele blešččeča se odlikovanja, ugleda ti ne morejo dati. Pa tudi vzeti ne. Lahko ti vzamejo svobodo, lahko ti vzamejo celo življenje, ugled in veljavo pa ti ostaneta tudi po smrti, če si ju le imel.«

Irma Grbec, foto: Daniel Divjak

Zabukovje nad Sevnico:

Vsako leto je ZB za vrednote NOB Sevnica v sodelovanju s krajevno organizacijo ZB za vrednote NOB Zabukovje in Krajevno skupnostjo Zabukovje organizirala srečanje s pohodniki v Zabukovju nad Sevnico. Pohod je vsako

leto organiziralo Društvo za ohranjanje spomina na pohod XIV. divizije Laško, in to od Sedlarjevega do Gračnice.

Ker letošnje razmere v državi ne dopuščajo takšnega pohoda in srečanja, je delegacija 8. februarja, na kulturni praznik, položila cvetje in prižgala svečo pri spomeniku padlim borcem NOB na pokopališču v Zabukovju in se poklonila pri spomeniku padlemu narodnemu heroju Alojzu Kolmanu - Maroku.

Vladka Blas

Sveta Ana nad Ložem:

13. januarja je pri Sveti Ani nad Ložem potekala spominska slovesnost, na kateri so se navzoči poklonili spominu na partizane 1. in 3. čete Notranj-

skega odreda, ki so jih na isti dan leta 1945 speče zahrbtno napadli domobranci 47. čete Rupnikovega bataljona. V napadu je življenje izgubilo 16 partizanov in domačin Janez Žnidaršič, 15 mladih borcev pa so zajeli ter pozneje dva izmed njih ubili.

Slovesnost v spomin na dogodek vsako leto pripravi Krajevna organizacija ZB Loška dolina. Zbrane je med drugim nagovoril Ivan Plos, njen dolgotletni predsednik. Poleg župana občine Loška dolina Janeza Komidarja sta se dogodka udeležila tudi predstavnik Zdrženja borcev za vrednote NOB Cerknica, predsednik Drago Frlan in podpredsednik Miro Mlinar. Letošnja slovesnost je potekala brez kulturnega programa in v skladu s priporočili NIJZ, zato se je udeležilo okrnjeno število obiskovalcev.

ZB za vrednote NOB Cerknica, foto: Mario Žnidaršič

Hrastnik:

V skladu z ukrepi vlade in NIJZ o prepovedi javnega zbiranja ljudi smo se trije člani ZB za vrednote NOB Hrastnik odpravili na zimski pohod k domačiji pri Vrharju nad Katarino, kjer sta se nam pridružila tudi člana ZB NOB Trbovlje.

Konec decembra leta 1941 je vodstvo Osvobodilne fronte za Revirje načrtovalo napad na rudnik Neža v Trbovljah z namenom, da onemogočijo izkop premoga za nemško vojsko. Napad je bil določen za 7. januar 1942. Zbor revirskih borcev je bil pod Mrzlico. Že 5. januarja 1942 se je pri domačiji Vrhar ustavila skupina desetih revirskih borcev pod vodstvom Rudija Kneza - Silasa. Borci so bili utrujeni in vsi premraženi, saj je bila takrat zelo huda zima z veliko snega, zato so zaupali domačim, da se lahko odpočijejo in prenočijo. Trije so bili lahko v hiši, sedem pa jih je šlo v lopo na seno. Bili pa so nepredvidni ob gospodinji, ki jih je odšla k sosedu naznaniti, ta pa naprej v Trbovlje. Nemci so takoj odšli na kraj in obkolili hišo. Trem borcem je uspe-

lo pobegniti iz hiše, da poiščejo pomoč, vendar so bile skupine partizanov še predaleč. Rešiti se je hotel tudi Franc Tršek, vendar je bil hudo ranjen. Borci na senu so bili odločeni, da se borijo do noči in se tako ponoči rešijo iz obroča. Nemci so jih hoteli dobiti žive, a ker so uvideli, da se ne predajo, so lopo zažgali. Borci so zapeli Internacionalo in si z zadnjimi naboji vzeli mlada življenja.

Hudo ranjenega Franca Trška so Nemci na smrekovih vejah vlekli v Trbovlje, a je tam nato v mukah umrl. ZB NOB Hrastnik je trupla vseh šestih partizanov 10. maja 1946 prekopala na pokopališču Dol pri Hrastniku v skupni grob (iz arhiva kronika Hrastnika 1941-1945).

Danijela Kovač

Rog:

Člani Društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu vsako leto pred dnevom upora proti okupatorju in dnevom spomina na umrle obiščemo in očistimo vsa grobišča, posamično pa jih člani in drugi obiskujemo vse leto. Kljub težavam zaradi epidemije koronavirusne bolezni smo člani v letu 2020 s pristojnim Zavodom za kulturno dediščino Novo mesto v skladu z navodili obnovili spomenik in njegovo okolico na Pogorevcu. Na spomeniku so obnovljene črke, gredica pa je v celoti prekopana in na novo zasajena s

Spomenik umorjenima sestrama Troha v Sredgori

plazečim s nizkim brinjem. V času bolj sproščenih navodil glede druženja je bila izvedena tudi letna konferenca, na kateri smo pregledali dosedanje delo in sprejeli načrt dela za leto 2020/2021.

Jesensko čiščenje, na katerem se zberemo v večjem številu, smo zaradi virusa prilagodili navodilom NIJZ. Na delo so odšle tri skupine, vsaka s svojim avtom in tremi člani v njem. Pogorelec, grobišča Stari Log, Pugled in Jelen-dol je uredila prva skupina, druga je odšla v Komarno vas, Gornji Hrastnik in Leseni kamen, tretja pa na belokranjsko stran. Člani so odstranili plevel, pograbili listje in prižgali svečo. Spomladi so bile pri obeležjih postavljene lesene sveče, jeseni pa je bil dogovor, da se prižgejo prave. Večje opravilo, ki je povezano z večjimi stroški, pa je opravljeno s postavitvijo novih označb – kažipotov do grobišč, spomenikov in bolnic. Zabetonirani so podstavki z jeklenimi nosilci za lesene stebričke, na katerih so pritrjeni kažipoti.

Člani društva se v večjem številu zberemo dvakrat na leto, ko očistimo grobišča, in okoli četrtega julija še na skupni letni konferenci oziroma občnem zboru. Koliko objemov, stiskov rok, prisrčnih nasmehov, pozdravov, klepetanja in ne nazadnje tudi prepevanja partizanskih pesmi ob partizanskem golažu je na teh srečanjih! S teh akcij odhajamo z moralno zavestjo, da padlih nismo in ne bomo pozabili. Za vse to smo bili lani prikrajšani, vsem pa, da bomo virus premagali, in takrat, dragi tovariši, se spet v večjem številu srečamo v roških gozdovih!

Helena Miša Kulovec

Štorje:

9. januarja 1944 je bila v naši vasi kruto pretrgana komaj začeta življenjska pot mladega proseškega partizana, borca Kosovelove brigade Marjana Štorke. Imel je komaj 15 let, ko so ga nacisti ujeli, mučili in naslednji dan obesili na telegrafski drog sredi vasi.

Njegova žrtev in vse druge žrtve okupatorja, ki so se iz Štorij in okoliških krajev podale v obrambo domovine in boj za pravičnejšo družbo, so svetel prispevek na poti slovenske samostojnosti in svobode, zato smo lahko ponosni na na tisoče resničnih rodoljubov – borcev narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, katerih zasluga je, da lahko danes v miru uresničujemo svoje želje in pričakovanja. Mladi Marjan je močno povezal prebivalce vasi Prosek in Štorje.

Tradicionalna vsakoletna spominska slovesnost je letos zaradi znanih okoliščin odpadla. Vendar smo krajanji Štorij kljub epidemiji počastili spomin na Marjana. Simbolične položitve cvetja k njegovemu spomeniku so se udeležili člani Zveze borcev za vrednote NOB Štorje Branko Korošec in Meri Hreščak, predstavnica KS Štorje Ivica Podgoršek in Robert Živec iz Policijskega veteranskega združenja Sever za Primorsko in Notranjsko, Dejan Stančič iz Združenja slovenskih častnikov ter Janez Pajer iz Združenja veteranov vojne za Slovenijo.

Meri Hreščak

Šempeter pri Gorici:

Ker je zaradi epidemije koronavirusa odpadla tradicionalna proslava v Dražgošah, smo se člani KO ZB za vrednote NOB Šempeter pri Gorici odločili, da bomo skromno zaznamovali spomin na dražgoško bitko. Zbrali smo se pri spomeniku na Sv. Otu. V kratkem govoru sem osvetlila dogodke pred 79 let, ki so se vrstili v vasi Dražgoše in okolici. Naša spominska slovesnost se je končala z minuto tišine v spomin na partizane in vaščane, ki so umrli v dražgoški bitki, in na vse žrtve fašizma in nacizma.

Spoštujemo žrtve, ki so padle za našo svobodo, in cenimo vrednote narodnoosvobodilnega boja.

Dragica Mavrič

Sajeveče:

Manjše število članov KO ZB za vrednote NOB Hruševje se je udeležilo krajske spominske slovesnosti ob 76. obletnici sajevške tragedije. Zbrane je pozdravil predsednik organizacije Rado Škerjanc, v kulturnem programu pa so sodelovali člani skupine Amaterji iz Rakulika, govornica Branka Černigoj in pesnica Ana Horvat.

Partizanska epopeja Sočanovega bataljona se je začela 24. januarja 1945 ob 18. uri, ko je kolona 105 borcev Vojske državne varnosti, formirana v IX. korpusu, krenila na dolgo in naporno pot z Banjske planote čez vipavsko in kraško hribovje ter čez notranjske gozdove do načrtovanega cilja – Lokve pri Črnomlju. Tam se je takrat zadrževalo poveljstvo Narodne obrambe. Fantje v starosti od 17 do 27 let so bili tja poslani za popolnitev 1. brigade nove slovenske divizije Narodne obrambe Jugoslavije, ker na Dolenjskem niso našli dovolj borcev za to posebno enoto. Po 120 kilometrih pohoda v izredno slabem vremenu, ob močnega deževja

do ledene burje in globokega snega, so po šestih dneh prispeli ob sedmi uri zjutraj v partizansko vas Sajeveče. Ko so se dobro razkropili po hišah, da bi se odpočili in najedli, je nič hudega sluteče borce napadla močna nemška enota z Razdrtega, ki je prišla po sledih v snegu in zatem obkolila vas. Padli so štirje borci, pozneje so umrli še štirje ranjenci. Prvi je padel komandant Ivan Klobučar - Sočan. V globoki spoštljivosti so nato domačini pokopali padle borce, za ranjence pa so poskrbele domačinke in dr. Franc Ambrožič, partizanski zdravnik. Preživeli borci so nadaljevali pot v Belo krajino.

Ana Horvat

JUBILEJI

101 leto

Adreane Družina - Olge

Poslednja še živeča narodna herojinja nekdanje skupne države Jugoslavije, Adreana Družina - Olga, je 26. januarja dopolnila 101 leto. »Šerčerjeva Olga« je bila med narodnoosvobodilnim bojem celo šestkrat ranjena. Bila je udeleženka številnih težkih bitk s sovražnikom in domačimi izdajalci (Turjak, Žužemberk, Korinj, Dobrnič, Krvava Peč, Crni Lug). Pred koncem vojne je postala politična komisarka Slovenske centralne partizanske bolnice na Planini, zatem pa pomočnica šefa obveščevalnega centra Sedmega korpusa NOVJ. Zadnja leta prebiva v Domu starejših v Logatcu.

Rodila se je v Trstu. Njen oče Gabrijel je moral zaradi svojega protifašističnega delovanja leta 1929 emigrirati v Jugoslavijo. Družina se je najprej naselila v Ljubljani, leta 1936 so se preselili na Sušak, zatem pa konec istega leta v predmestje Zagreba (Kustošija). Adreana se je v očetovi delavnici izučila krojaške obrti. V prvih dneh fašistične okupacije so jo komunisti vključili v mladinsko skupino, ki je delila letake proti ustašem in drugim okupatorjem ter zbirala orožje. Ko so jo odkrili, da zbira denar za komuniste in pomaga Judom, je pobegnila v Ljubljano. Očeta so ustaši obesili 26. septembra 1944.

Po vojni je Andreana Družina - Olga do upokojitve leta 1964 delala v OZNI in službi državne varnosti. Tudi potem je delovala v družbenopolitičnih organizacijah. Dokler ji je zdravje dopuščalo, je bila tudi dejavna članica Zveze borcev v Ljubljani. Ima čin rezervne kapetanke 1. razreda in bila je članica sveta SRS. Za narodno herojino je bila razglašena leta 1953. Ob rojstnem dnevu so Adreani Družina - Olgi čestitke in cvetje poslali borčevski organizaciji iz Logatca in Ljubljane ter predsedstvo ZZB NOB Slovenije.

J.A.

90 let

Albina Pibernika

Slovence izselili v Srbijo, v Prilčki Kiseljak pri Uzički Požegi. »S prihodom prvih partizanov smo vsi vstopili v Požeško četo. Mene so starši vzeli kar s seboj. Bil sem zelo živahen otrok, vse me je zanimalo, poslušal sem, kaj se odrasli pogovarjajo, veliko sem bral. K nam so prihajali številni pomembni ljudje, za njihova imena sem izvedel šele po vojni. Mama je velikokrat omenjala 'Starega', pogosto se je srečevala z njim. Šele pozneje sem ugotovil, da je to v resnici Tito. Nekoč je staršem dejal, naj otroka kje pustijo, pa mu je mama odgovorila: 'Mali hodi bolje od nas.' Tako je bila ta tema končana in ostal sem med borci,« pripoveduje Albin Pibernik.

znan kot igmanski marš. »Bilo je strašno mrzlo in visok sneg, mi pa seveda slabo oblečeni in obuti. Ker so nekateri pri prehodu kanala stopili v vodo, so si zmočili noge, ki so jim nato zmrznile. To se je zgodilo tudi moji mami. In ko smo končno prišli do ognja, nam komandant Koča Popović ni dovolil k toploti. A nekateri so le šli, tudi moja mama. Ko pa so sezuli zmrznjene čevlje, je bilo konec, noge so otekle, na okončinah se je nabirala voda, hoditi sploh niso več mogli, tudi mama ne. Ker sem dobil hudo drisko, sem ostal z njo, oče, ki je bil ranjen, je odšel dalje. Z vpregjo s sanmi so nas prepeljali v Fočo, a moji mami žal ni bilo več pomoči, umrla je zaradi gangrene. Ostal sem povsem sam,« pripoveduje Bine. Julka Pibernik je pokopana v Foči. V filmu Igmanski marš je upodobljena tudi Albinova zgodba, Binetova starša sta zaigrala Milena Zupančič in Radko Polič.

Kot se Albin spominja, sta ga na vse mogoče načine želela potolažiti, Tito mu je dal narediti celo obleko, želel je, da bere in se uči, in mu obljubil, da bo šel na šolanje v Rusijo. A življenje se je obrnilo drugače in mali Bine se je avgusta leta 1942 skupaj z očetom vrnil v Slovenijo, v Tomšičevo brigado. V Ravnah na Blokah naj bi očetova skupina padla v zasedo, oče je padel v boju. Kaj se je zares zgodilo, kje in kako je oče umrl in kje je pokopan, ni Bine nikoli izvedel. Poslali so ga v Ljubljano k teti. Po vojni je nadaljeval šolanje v Ljubljani in se nato zaposlil v železarni na Jesenicah. Ob neki priložnosti pa je srečal Aleksandra Rankoviča, ki je bil tudi prijatelj njegovih staršev. Ranković je fanta vzel s seboj v Beograd in ga poslal v vojaško letalsko šolo. Albin je bil 14 let vojaški pilot, potem pa je kar 21 let, vse do upokojitve, letel za Adrio Airways. S Titom se ni nikoli več srečal, sta pa ostala dobra prijatelja z Aleksandrom Rankovičem.

Jožica Hribar

Albin Pibernik, upokojeni pilot in najmlajši udeleženec slovitega igmanskega marša, ki je potekal v mrzli zimi leta 1942, je 1. februarja letos praznoval svoj 90. rojstni dan. Rodil se je na Jesenicah očetu Albinu in mami Julki, ki je bila aktivna članica Komunistične partije Jugoslavije. Leta 1935 je za dve leti

odpotovala v Moskvo, štiriletnega Bineta pa je pustila pri svoji starejši sestri v Avstriji. Po mamini vrnitvi se je družina preselila v Zemun, saj je oče dobil službo v tamkajšnji tovarni Ikarus, njega pa so dali v šolo. Ob kapitulaciji Jugoslavije so se vrnil na Jesenice, od koder so jih Nemci tako kot številne zavedne

Ko je bila v vasi Rudo 22. decembra 1941 ustanovljena Prva proletarska brigada, so bili v njej vsi trije člani družine Pibernik, tudi še ne desetletni Bine. Zaradi sovražnega pritiska je padla odločitev o umiku partizanov v Bosno in na Igman planino, kamor so se napotili v hudi zimi januarja leta 1942, pohod je

100 let

Frida Mlinarja

31. decembra 2020 smo člani Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik obiskali našega najstarejšega še živečega udeleženca NOB, tovariša Frida Mlinarja, ki je 1. januarja letos praznoval sto let življenja. Bil je član Liške divizije in je pozneje sodeloval na sremski fronti. Zaželeli smo mu še obilo zdravja in zadovoljstva.

Danijela Kovač

Člani in članice KO ZB Divača

Ivan Zadnik se je rodil 15. februarja 1926 v Skadanjčini in od leta 1947 živi v Divači. Svoje življenje je v času med drugo svetovno vojno opisal v pismu. V njem se podrobno spominja prehojene poti. Ponosen je, da je za KO ZB Divača naredil zelo veliko. Dokaz za njegovo delo so prejeta priznanja in pohvale. Ivana poznamo kot skromnega, potrpežljivega in delavnega človeka. Rad se pohvali na primer s tem, da je lani pridelal 250 kg krompirja za svojo družino. Vsako sredo opravi nakup v marketu, vsako jutro skuha kavico zase in za ženo. Rad prebira Primorske novice in Svobodno besedo ter z veseljem rešuje vse križanke, ki mu pridejo pod roko. Ivan ima jasne in urejene misli. Je moder človek in se umirjeno obnaša v vseh položajih.

Nada Grandič

Ivan Zadnik

Milka Grželj

Anica Olenik

Visoki jubileji naših borcev

V januarju in februarju so praznovali visok jubilej borki Milka Grželj (99 let) in Anica Olenik (97 let) ter borec Ivan Zadnik (95 let). Zaradi epidemije nove koronavirusne bolezni in upoštevanja ukrepov v zvezi s tem jim iskreno čestitamo na daljavo.

Naše je voščilo:

brez težav in brez trpljenja,
dnevi vašega življenja
naj potekajo lepo.

PESEM

Klic iz grobov

*KPovejte, potomci, čemu smo mi padli,
čemu žrtvovali smo mlada življenja?
Da bodo vam vse priborjeno pokradli,
ker niste sposobni upora, vstajenja?
Čemu le bilo je vse naše junaštvo,
čemu bilo toliko krvi prelite?
Da narod delilo bo novo sovrašтво
in ga siromašile vladne elite?
Ste to si želeli, to, kar ste dobili?
Res hvala za takšno vam demokracijo,
kjer mesta vodilnih dobijo debili,
fašisti vam vaša življenja krojijo.
Čemu smo mi padli, povejte, potomci?
Če mi takrat roke bi križem držali,
vi brez domovine bili bi brezdomci,
ne narod, ubogi bi hlapci ostali.
Mar hočete to, da vas sram bo v dno duše,
ko vas doletela nas padlih bo kletev,
ko se oglasil bo klic mrtvih spod ruše:
»Je bil ves naš boj samo jalova setev?«
Povejte, potomci, čemu to čakanje,
je kje kakšno upanje, da boste vstali?
Naj v vas zažive naše sanje nekdanje,
saj radi spokojno v grobovih bi spali.*

Bojan Podgoršek

Popravek

Spoštovani, v decembrski številki SB ste na strani 8 v prispevku Glasnik slave, ponosa in dostojanstva pod fotografijo na desni strani napačno napisali: Otroški pevski zbor Osnovne šole Milana Suštaršiča iz Ljubljane. Na fotografiji je namreč Mladinski pevski zbor Osnovne šole Notranjski odred iz Cerknice, ki je nastopil na 11. prazniku partizanske pesmi 30. novembra 2019. Prosim, da v naslednji številki SB objavite ustrezen popravek in da ime naše prireditve (Praznik partizanske pesmi) pišete z veliko začetnico. Lep pozdrav!

Predsednica KUD Serafin
Teuta R. Brumec

Pojasnilo

Do napačnega podpisa pod sliko je prišlo zaradi povzemanja celotnega članka s spletne strani in vabila, saj nam nihče ni poslal poročila o tej virtualni prireditvi.

Uredništvo

Opravičilo

Na strani 8 smo v reportaži v decembrski številki Od Prekmurja do slovenske Istre pod sliko napisali, da so pot prehodili Franc, Mojca in Vojko. Pravilno je Franc, Barbara in Vojko. Barbari Štibernik se opravičujemo za napako.

PREJELI SMO

Za svobodo – v boj!

Svoboda je največja vrednota narodnoosvobodilnega boja slovenskega ljudstva. Partizani, narodni borci, so nam svobodo izbojevali z orožjem, neizmernim pogumom in neštetiimi žrtvami. To svobodo so nam pred 30 leti vzeli z zanikanjem minule svobode in povečevanjem nove, evropske svobode, svobode in osebne priložnosti vsakogar od nas. Zaživeli smo v svobodi, v kateri nekaj »dobrotnikov« in »zaslužnikov« osamosvojitve kroji usodo vseh nas. V imenu ljudstva, ko manjšina odda glas, ko večina protestno ali razočarano tisto volilno nedeljo obsedi doma, nam kradejo svobodo. Svobodo vedno vzamejo z ljudem sprejemljivo pretvezo »tako veleva Bog«, »tujci hlepijo po naši zemlji«, »naš je narod največji, najpametnejši, izvuljen«. Toda prvič v zgodovini človeštva ljudem jemljejo svobodo pod pretvezo zdravja.

V naši deželi na sončni strani Alp pa nas po naši volji (!?) izvoljena oblast že vse leto zapira za občinske plotove, prepoveduje in strogo kaznuje druženje s prijatelji. Niso vprašljivi zdravstveni ukrepi, če temeljijo na strokovnih analizah in če jih javnosti podajo ugledni strokovnjaki in še uglednejši politiki. Nesprejemljivi pa so ukrepi, ki niso v ničemer povezani z zdravjem in so zgolj hlastanje enega človeka po oblasti in neupravičeno nagrajevanje njemu zvestih oprod.

Tovariši borci za vrednote narodnoosvobodilnega boja, dvignimo glas! Ne s puško, z besedo, glasno, odločno, resnicoljubno, pošteno in brez žalitev strnimo vrste, kot poje naša pesem »Slovenci kremeniti, le stopimo v korak«. Preženimo z oblasti silnika, ki že desetletja seje razdor in zdrahe med nami, in to kljub strogim kaznim, zastrašujoči policiji in njenemu nasilju! Skoraj leto dni že trajajo petkovi protesti. In kje smo mi, borci za največjo vrednoto narodnoosvobodilnega boja? Številni se kot posamezniki udeležujemo teh protestov in jih podpiramo kot ogroženi državljani. Kje je naša organizacija, saj se hvalimo, da smo najštevnejša »nepolitična« in »nevladna« organizacija? Praporščak Luka iz piranske organizacije je z našim praprom z rdečo zvezdo v naši uniformi ponosno stal na stopnicah frančiškanske cerkve, ko so Kombinatke zapele in je večtisočglava množica spoštljivo obstala ter povzela pesem, delavsko himno Internacionala. V tistem trenutku bi beseda kakega našega uglednega voditelja ali prijatelja v našem imenu, v imenu borcev za vrednote NOB, bila dostojna poslanstva in družbenega ugleda borčevske organizacije.

Petkovi protestniki so povzeli naš pozdrav »Smrt fašizmu – svoboda narodu« in ga spremenili v »Smrt janšizmu – svoboda ljudem!«. Nosilec te nazadnjaške in ljudem nesprejemljive ideje je v tem sloganu videl osebno ogroženost. Nihče mu ne želi nič slabega, kaj šele smrti, samo z oblasti naj odide, da prosto zaživimo kot ljudje. Idejo »janšizma« je najbolje pojasnila v našem »hramu demokracije« (a je to še?) poslanka Levice

tovarišica Violeta Tomič. Zaključek pa naj bo parafrazirana pesem pesnika partizanske svobode izpred 80 let, Otona Zupančiča:

Veš, borec, svoj dolg?

Nimaš nič besed?

Kaj zagrinjaš se v izjave prazne?

Vrzi Svobodno besedo v svet,

besedo za današnjo rabo,

vsi jo bomo povzeli za tabo.

Milan Gorjanc

Pismo dr. Francu
Žnidaršiču

Ob vaši 80-letnici je Spomenka Hribar prikazala vašo burno in bogato življenjsko pot: osebno, ko ste kot šele enajstmesečni dojenček doživeli najstrašnejši postopek sovražnika; strokovno, ko ste dosegli medicinsko in akademsko znanost; in politično, ko ste se v najburnejšem obdobju naše družbe vedno opredelili na pravo stran.

Kot predsednik Odbora VII. korpusa se vas s spoštovanjem spominjam, ko ste v vladi opravljali funkcijo državnega sekretarja za veterane in ste v svoj bogati program vključili dogodek, ki ga je VII. korpus označil kot trajno zgodovinskega. To pa je spomin na natisoče padlih partizanov na širšem območju Žužemberka. Spomenik in grobnica s približno 2200 padlimi partizani okrog Žužemberka sta vsako leto ob dnevu spomina na mrtve eden glavnih spominskih dogodkov v naši državi Sloveniji.

Sto in sto sem jih poznal. To so bili moji soborci. Ko berem njihova imena, pogledam visok spomenik in grobnico, takrat se vedno spominam na dr. Franca Žnidaršiča. V imenu borcev, ki smo še živi, vam ob vašem jubileju želim neizmerno zdravje, blaginjo in srečo.

Lado Kocijan, upokojeni generalmajor, predsednik odbora in univerzitetni profesor

Premišlujem

Virus, ki je spremenil utečene poti, tudi nam narekuje spremembo naših vsakdanjih življenjskih navad in sprejem še pred časom nezanih ukrepov, ki varujejo naše zdravje. In ta umiritev človeka vrne k samemu sebi.

Te uvodne besede so mi narekivale misli, ki se mi porajajo ob vsakokratnem pogledu na obeležja, ki spominjajo na žrtve črnih dni druge svetovne vojne ter na upor Slovencev proti nasilju in potujčevanju. Bogata ali pa skromna obeležja, pa tudi le propadajoča lesena, nosijo v sebi enaka sporočila za današnji čas: nikoli več vojne!

Koroška je polna takih opozoril. V zapisu ostajam na območju dravogradske občine. V nebo vpijoče so žrtve gestapovske mučilnice v Dravogradu ter njih grobovi v Drobčevem lesu v Črnečah, na Viču pri Dravogradu, v Dularjevem gozdu ter grobišče izmaličenih in naplavljenih trupel, ki sta jih gestapo in SS z dravskega mostu zmetala v Dravo. Mučne so misli na pomor Sabodinove družine na Libeliški

gori, vržene v plamene goreče domačije, in na enako usodo Kohovih na Kozjem vrhu nad Dravogradom ter usoda Koširjeve družine na Otiškem Vrhu, ki se je končala z zglelnim truplom matere, zgorelima dvojčkoma in za hudimi strelnimi ranami umrlim očetom. Nič manj grozljiva ni zgodba, ki jo pripoveduje spominski zapis na pogorišču Pečovnikove -Medvedove domačije pod Košenjakom, kjer so v plamenih svoje domačije zgoreli mati Terzija, njena hči in še tri žrtve.

Ne morejo misli mimo onih, ki so z orožjem v prvih dneh aprila leta 1941 branili svoj dom in padli na njegovem braniku. 7. aprila se je trojica pripadnikov tedanje vojske pri Črnečah z orožjem uprla prodirajočemu sovražniku iz smeri mejnega prehoda Libeliče proti Dravogradu, na vzpetini na južnem delu Dravograda pa so pripadniki tedanje vojske Nemce tri dni zadrževali na levem bregu Drave. Na te boje in na 23 padlih braniteljev Dravograda opominja na tem mestu postavljeni spomenik. Iz časa NOB spomenik pri Junčku pod Košenjakom kliče v spomin enega najbolj tragičnih trenutkov borcev Lackovega odreda in neizbrisno ohranja imena 16 padlih partizanov. Temu se pridružuje spomenik pri Medvedu na Otiškem Vrhu, ki tragično zgodbo s prvega na drugi februar na tem kraju končuje s šestimi pobitimi partizani.

Ni še konec, pa naj bo povedano dovolj za čas, ko se naše misli umirjajo in vsaj v trenutkih posvečajo njim, ki žal zaradi človeške malomarnosti ali pa brezdušnosti prehitro bežijo iz spomina. Pa ne bi smeli! Maistrovi borci, padli v bojih leta 1919 s spomenikom sredi Dravograda opozarjajo z verzom generala Maistra:

Umrli smo za meje domačije in terjamo, da vi, ki ste ostali, z dejanji boste dokazali, da težka zemlja nas zastoj ne krije.

Vlado Mrzel

Javorovica

Spoštovani predsednik Križman, upal sem, da se bova srečala že v novembru, pa jo je ta presneti COVID-19 spet zagodel. Predlagam aktivnejši nastop proti raznim napadom na narodnoosvobodilni boj. Prvo je bližajoči se datum tragedije na Javorovici. Prilagam nekaj izpisov iz takratnih Slovencev in Jutra. Druga priloga je glasilo Slovensko domobranstvo, kjer poudarjajo 16. marec oziroma Javorovico, češ, partizani, zapomnili si boste! Predvidevam, da razumete, kaj želi s tem povedati: POBILI SO VSE!

Predlani je novinar Dolenjskega lista Igor Vidmar domiselno najavil zgodbo rešenih ameriških letalcev pri Gracarjevem turnu. Najprej je navedel poročila nemške, domobranske in partizanske strani, nato pa je predstavil resnico – zgodbo udeleženega letalca in priče oziroma udeleženca dogodka, Stanka Kušljana. Tudi tu je resnica – IZDAJSTVO!

Razmišljam oziroma predlagam, da v tiskani in elektronski obliki večkrat (redno) ali v posebni rubriki (zavihku) predstavite pisanja revij

in časopisov, ki jih je izdajala protipartizanska stran. Ta pisanja imajo več plati: (1) protipartizansko (partizanski zločini, zmage nad partizani, protipartizansko agitiranje ...); (2) podpora in sodelovanje z okupatorji (izražanje vdanosti, hvaljenje naprej italijanskih, potem nemških sil, v tej drugi fazi tudi protibadoglijevski nastopi, češ, Italijani so sodelovali s partizani, hvaljenje italijanskih in nemških uspehov v bojih proti zaveznikom in Rusiji ...) ter (3) sovražno nastopanje proti zaveznikom.

Gornjemu bi se lahko reklo »razkrinkavanje«, vendar bi jaz naslovil: Ne pozabimo ...

Kot drugo, kar mislim da bi morali narediti, je: v začetku aprila pripraviti na velikih panojih od Moderne galerije do Cekinovega gradu prikaz okupacije in posledice. Mislim, da bi bil dovolj razumljiv oziroma jasen naslov Okupacija aprila 1941 in njene posledice.

Vsebinska bi bila od vdora okupatorjev do represalij (če je komu pretežka beseda »zločinov«), bo-deče žice okoli Ljubljane in drugih krajev, streljanje talcev (še posebej tistih v hrbet), Gramozna jama, taborišča, Begunje, Frankolovo ... in na koncu zmagoviti prihod osvoboditeljev, partizanov v Ljubljano.

In pa ne bojmo se, kaj bodo rekli takratni okupatorji in njihovi pomagači.

Tovariški pozdrav!

Jože Konda

RTV Slovenija
o življenju in delu
Janeza Stanovnika

Odkar je »novinar« Jože Možina zrežiral televizijsko oddajo z mojim umrlim očetom, partizanom in komunistom dr. Markom Vrhuncem na prvem programu RTV Slovenija tako, da je vsako njegovo trditev obrnil v dvom ali laž, sem si obljubil, da ne bom nikoli več več gledal oddaj, pri katerih ima prste vmes omenjeni novinar. Temu človeku so že na začetku kariere njegovi botri namenili eno izmed vodilnih vlog med novinarskimi vrstami pri potvarjanju zgodovine narodnoosvobodilnega boja in izkopavanju kosti umrlih po drugi svetovni vojni pri nas.

Žal mi je, da sem to svojo obljubo prekršil, ko sem ne glede na svoje pomisleke vseeno 9. novembra na RTV Slovenija gledal oddajo Intervju z raziskovalcem arhivov Igorjem Omerzo, v kateri je bil govor o življenju in delu Janeza Stanovnika. Tudi tokrat Možina »ni razočaral«. Držal se je svojega preizkušene načina prikrojevanja zgodovine z blatenjem partizanskega boja in povečevanjem domobranstva. V duetu z raziskovalcem udbovskih arhivov Omerzo je sfabriciral oddajo po katoliških in revanšističnih notah. Janeza Stanovnika, izjemnega človeka, ki se je častno zapisal v zgodovino slovenskega naroda, je prikazal kot dvojnega izdajalca in nasprotnika osamosvojitve Slovenije in še marsikaj drugega, kar nikakor ne drži. Prepričan sem, da

se je ob gledanju in poslušanju resnic in potvarjanja prilagajanja zgodovinskih dejstev tako kot jaz zgražala večina gledalcev.

Nenehno spodbujanje delitve Slovencev za politične potrebe na rdeče in bele predvsem od dveh političnih strank, njunih privržencev in cerkvenega vrha ima le en namen: ohranjanje v šahu tistega dela volilnega telesa, ki jim je pripravljen verjeti ne glede na to, ali govorijo resnico ali ne. To je tisti del, ki je še vedno obremenjen z nepotešenim kompleksom krivde zaradi dejanj, ki so jih njihovi predniki med drugo svetovno vojno povzročili slovenskim sonarodnjakom. Kompleks krivde, ker so se pridružili okupatorju ter izdajali in morili tiste, ki so se borili za svobodo in ohranitev slovenskega naroda. Nenehno blatenje narodnoosvobodilnega boja in povečevanje narodnih izdajalcev (kot na primer rehabilitacija izdajalca generala Rupnika) kot tudi nenehni poskusi spreminjanja zgodovine enega izmed najbolj pogumnih in slavnih obdobij slovenskega naroda so le sredstvo za doseg opisanega cilja. S spreminjanjem zgodovinskih dejstev si želijo vodilni dveh omenjenih strank in Cerkev oprati slabo vest in prikazati domobranstvo in drugo domače kvizlinštvo kot žrtve komunistov in borcev narodnoosvobodilnega boja.

Zakaj so potomci narodnih izdajalcev in tistih, ki so kolaborirali z okupatorjem, po nepotrebnem podedovali slabo vest za dejanja, ki so jih storili njihovi predniki? Za dejanja, za katera niso prav nič krivi? Da ta krivda v njih živi še danes, nenehno skrbita desnica in Cerkev z razpihovanjem in širjenjem mržnje do partizanov in vseh, ki so se v času druge svetovne vojne borili proti tujim zavojevalcem. Na žalost s tem ravnanjem desnica in Cerkev še danes uspevata izprijeno manipulirati z njihovo vestjo in jim ne dopuščata življenja brez mržnje do drugače mislečih. To ohranjanje mržnje po toliko letih zastruplja naš vsakdan in nas prisiljuje, da smo prisiljeni v nepotrebno spopadanje o preteklosti, namesto da bi vse sile usmerili v sedanost in prihodnost.

Zato pozdravljam ogorčena protesta profesorja dr. Ljuba Bavcena in predsednika ZZB NOB Slovenije Marijana Križmana. Menim, da bi morali enako storiti tudi mnogi drugi, ki so bili razočarani nad dejstvom, da taka oddaja sploh lahko nastane na naši nacionalni televiziji.

Še sporočilo RTV Slovenija in uredniku oddaje: če izraz uravnoteženo novinarstvo sploh kaj pomeni, potem ta ne more sloneti na lažeh, prikrojevanju dejstev in potvarjanju zgodovine. Objektivno novinarstvo mora temeljiti na preverjenih dejstvih in ugotovitvah, ki služijo kritičnemu presojanju dogajanj v družbi in še posebej dejanj oblastnikov, političnih dejavnikov in strank, institucij, pa tudi tako imenovanih pripadnikov desne in leve provenienice. To pa oddaja Možine in Omerze vsekakor ni bila. Ravno nasprotno, služila je trenutnim političnim potrebam vladajoče strukture.

Miha Vrhunec, Ljubljana

IMELI SMO LJUDI

Jelko Kašca

»Smrt fašizmu, svoboda narodu!« Po tem pozdravu so ga udeleženci številnih spominskih slovesnosti po celotni Primorski poznali mnogo let, še v časih, ko jih ni bilo veliko, ki bi tako jasno in hkrati simbolno izražali svoj pogled na dogajanja.

9. decembra 2020 se je v 87. letu poslovil. Mirno, spravljen z vsem, kar je počel v življenju. In tega ni bilo malo, predvsem pa je bilo dobro in pomembno. Rojen je bil v Logu pod Mangartom, v družini, v kateri so bile na prvem mestu poštenost, delavnost, razgledanost in jasen odnos do lastnega naroda, do slovenstva. Po končanem učiteljsku v Tolminu je bil v začetku petdesetih let z dekretom poslan v Idrijo in tam je ostal do konca življenja. Vsa njegova življenjska in poklicna pot se je odvila v mestu, ki ga je zaznamovala težka resničnost rudarstva. Z življenjsko sopotnico Jerica sta vsak na svojem področju brez dvoma pustila vidno, neizbrisno sled. Jerica kot popolnoma predana medicinska sestra, ki je v širšem okolju orala ledino pri boju s takratno uničujočo tuberkulozo, Jelko pa kot vzgojitelj, učitelj in pozneje kot graditelj izobraževalnega sistema na vseh ravneh. Skrb za razvoj najboljših pogojev za mlado generacijo je bil eno njegovih osrednjih prizadevanj. Bil je nepogrešljiv pri vsestranskem življenju celotnega idrijsko-cerkljanskega območja.

Dolga leta je bil Jelko Kašca na čelu borčevske organizacije za vrednote NOB Idrija - Cerkno. Predano in z jasno začrtano vizijo je organizacijo vodil in ji začrtal cilje, ki so med članstvo pritegnile tudi številne mlade. Bil je pobudnik, ustanovitelj in dolgoletni predsednik Kluba prijateljev partizanskih bolnišnic Franje in Pavle. Klub danes šteje več kot 700 članov iz celotne Primorske, Slovenije in zamejstva. Vsako leto je z vso zagnanostjo in občutkom za vse in vsakega posebej organiziral srečanja na Hudem polju v Trnovskem gozdu in tradicionalni pohod po poteh prenosa ranjencev s Primorske na Notranjsko, ki je združil nasledstvo dveh legendarnih bolnišnic.

Gotovo je bil Jelko Kašca duša vsega tega dogajanja in svoje izkušnje je nesebično pred kratkim prenesel na mlajšo generacijo. Njegov zaključni nagovor številnim udeležencem na Vojskem je vedno vseboval misel: »Srečen sem, ker nas je vsako leto več. In še več nas bo.« Novinarica Saša Dragoš je ob enem od srečanj med drugim zapisala: »Za svoj iskren izraz sreče vedno dobi bučen aplavz.«

Ja, Jelko Kašca je bil iskren, zagnan, tudi brezkompromisen, kadar je šlo za vprašanja potvarjanja zgodovinskih dejstev. Bil je razgledan, izkušen, pripravljen prisluhniti vsakemu in predvsem vedno pomagati. Zato so mu bile na dolgi življenjski in poklicni poti v domačem okolju in širše zaupane odgovorne naloge. Za svoje delo je prejel številna visoka priznanja. Ostal pa bo tudi v mislih in spominu mnogih sopotnikov, ljudi, s katerimi je izrisoval po-

dobro časa, mnogokrat s hudomušnostjo, ki pa je v sebi vedno nosila tudi sporočilo.
S.B.

Zdenko Duplančič

Zadnji dan minulega leta nas je zapustil tovariš Zdenko (1929-2020), borec 1. proletarske brigade in dolgoletni predsednik skupnosti borcev te slavne enote. Z Duplančičem sva se pred leti spoznala v Beogradu na srečanju delegacij borčevskih organizacij nekdanje skupne domovine. Potem sva se vsako leto srečevala in pogovarjala o njegovi bojni poti med narodnoosvobodilnim bojem in povojnim delom, saj sva bila tudi stanovska tovariša. Pogovarjala sva se o težavah borčevskih organizacij, ki so pod pritiskom in vplivom aktualnih oblasti v posameznih državah.

Tovariš Zdenko se je rodil leta 1929 v Splitu, in to v starem delu, kjer so živeli obrtniki, trgovci, uradniki, skratka premožnejši meščani. Štirinajsti rojstni dan je dočakal v postroju 1. proletarske brigade, ki je ob kapitulaciji Italije pridrila do morja in Splita. Ognjeni krst je doživel v obrambi Splita v krvavem boju z zloglasno nemško 7. SS-divizijo Princ Evgen nad Dugim Poljem. Pozno jeseni in pozimi vse do poletja 1944 je bil v nenehnih bojih z Nemci, ustaši in četniki v osrednji Bosni ob varovanju vrhovnega štaba, drugega zasedanja Avnoja in ob desantu na Drvar. Zdenko je sodeloval v težkih bojih na Zlatiboru proti bolgarski fašistični vojski, proti četnikom. V postroju brigade je sodeloval pri osvobajanju krajev od Užica, Valjeva do Kalemegdana na sotočju Save in Donave v Beogradu. 12. aprila 1945 je bil v sprednji bojni črti 1. proletarske divizije na najtežjem delu sremske fronte. Svojo bojno pot je končal v Zagrebu 8. maja 1945.

Še ni dopolnil 16 let, ko so ga napotili na šolanje za pilota, kar je končal leta 1948 v tedanji Sovjetski zvezi. Pozneje so ga napotili na šolanje v ZDA. Upokojil se je leta 1988 s činom polkovnika. Bil je nosilec več odlikovanj in najbolj je bil ponosen na red in medaljo za hrabrost. Ob upokojitvi se je vključil v delo borčevske organizacije Srbije v Beogradu. Bil je večletni predsednik osnovne organizacije Savski venec in podpredsednik Mestnega odbora Beograda.

Nista naju družili samo stanovsko tovarištvo in služba v JLA, povezovala naju je Dalmacija, Prizadevala sva si za poenotenje borčevskih organizacij v novih državah. Srečevala sva se na proslavah v Jajcu, na Igmanu, Šidu, Beogradu, Rudu, na Sutjeski. Na proslavi igmanskega marša sta se prvič srečala borcec proletar, pilota in polkovnika JLA, Albin Pibernik in Zdenko Duplančič. Bili smo skupaj na proslavi 75. obletnice ustanovitve brigade v kraju Ruđo. Takrat sem ga med drugim vprašal, ali je poznal sobor-

ca iz brigade in rojaka Ostoja Mikačiča. Priimka se ni spomnil, pa sem dodal, da je nosil močna očala. »A, zna san ga,« mi je po splitsko odvrnil Zdenko. Poznal ga je še iz otroštva. Ostoja Mikačič je aprila leta 1944 kot član prve proletarske brigade padel v bitki z Nemci pri bosanskem mestecu Mrkonjić grad in nikoli niso našli njegovega groba. Ostoja Ostoja je bil stric Marije Mikačič, žene našega prejšnjega predsednika Tita Turnška.

Milan Gorjanc

Vida Markič

Na zadnji dan leta 2020 je v 98. letu starosti zaspala Vida Markič, novinarka, podpolkovnica JLA v poklju in nosilka partizanske spomenice 1941. Rodila se je 5. novembra 1923 v Mariboru mami Angeli, rojeni Pšenica, z Dovjega, in očetu Ivanu Markiču, Maistrovemu borcu iz Kanala ob Soči. Imela je starejša sorojenca, brata Janka in sestro Albino. Kmalu po Vidinem rojstvu ji je umrla mati. Oče se je znova poročil s sestrično prve žene, Angelo Legat, s katero je imel sina Stanka.

Družina je živela skromno v dvosobnem stanovanju v Delavski ulici v Mariboru. 26. julija 1941 so ob dveh zjutraj prišli nemški vojaki in jih nagnali v meljsko vojašnico, kjer so čakali na pot v izgnanstvo. Družino so skupaj s približno 400 Slovenci z vlakom odpeljali na severozahod, do železniške postaje Vrhovine blizu mesta Otočac v Liki. Mama, tata in brat Stane so bili nastanjeni na prelazu med Homoljskim poljem in Trnavcem pri kmetu ukanu, Vida pa je bila s sestro Albino in bratom Jankom nastanjena v vasi Trnavac pri Miriču, predvojnem komunistu.

Družina Markič se je vključila v narodnoosvobodilni boj. Vida je skupaj z mamo pomagala v partizanski šivalnici, ki jo je organizirala sestra Albina - Zora. Vida je bila sprejeta v SKOJ in postala je sekretarka. Po nalogu partije je odšla v osvobodeno Korenico na višji skojevski tečaj in postala članica občinskega komiteja SKOJ za Korenico. Pomladi 1943 je odšla na pomoč k bratu Janku v Krbavico, kjer je organiziral bolnišnico za obolele s pegavim tifusom. Ko sta za tifusom zbolela Janko in ekonom, je prevzela vodenje bolnice in delo ekonomista.

Ko je Janko ozdravel, je še sama zbolela za hudo obliko tifusa in petnajst dni preživela v komi. Ko je ozdravela, zaradi oslabelosti ni zmogla na pohode, zato so jo poslali na enomesečni višji sanitetni tečaj pod vodstvom Slave Blažević. Zaradi potreb so jo poslali na Banijo, kjer so jo vključili v VII. banjsko divizijo, ki se je okrnjena vrnila s Sutjeske in iz Črne Gore. Kot del 4. armade je VII. banjska divizija preko Korduna, Like in Gorskega Kotarja konec aprila 1945 prispela v Ilirsko Bistrico. Osvoboditev je dočakala v Ilirski Bistrici.

Po koncu vojne je Vida ostala v JA. Med drugim je bila v kadrovskega oddelku IV. korpusa v Ljubljani, jeseni leta 1946 pa kot referentka v

vojaško kadrovskega oddelku CK KPJ v Beogradu. Njen šef je bil poznejši hrvaški predsednik, general Franjo Tu man. Leta 1948 je v Beogradu poleg službe končala zaradi vojne prekinjeno šolanje in se vpisala na novinarsko-diplomatsko visoko šolo.

Zaposlila se je v Vojno-zgodovinskem inštitutu JNA v Beogradu in sodelovala pri urejanju vojnogodovinskih zbornikov. Na začetku petdesetih let se je vrnila v Slovenijo in delala v VII. vojnogodovinskem inštitutu, kjer je orala ledino pri raziskavi dokumentacije narodnoosvobodilnega boja v okviru redakcije zbornika NOB za Slovenijo.

Leta 1973 se je upokojila s činom pešadijske podpolkownice. Po upokojitvi je delovala v krajevni skupnosti Gradišče in krajevni organizaciji Majda Vrhovnik ZB NOB Ljubljana Center.

Andrej Kerin

Zlatko Kunst

Zlatko se je rodil leta 1927 v vasi Zeče očetu Francu in materi Mariji kot tretji izmed štirih otrok. Kot deček je znal dobro opazovati stvari okoli sebe. Ob tem je že pred drugo svetovno vojno zaznal in na lastni koži občutil mnogo krivic.

Kot zelo mlad se je odločno opredelil za partizansko vojsko v času najpomembnejših premikov za dosego zloma nad fašizmom. Zmaga in osvoboditev sta mu odprla možnost za šolanje in študij. Kmalu je postal upravnik Kmetijske zadruge v Bistrici ob Sotli. Pod njegovim vodstvom so orali, sejali in uspešno želi širna žitna polja. Pod njegovim vodstvom se je v Bistrici gojil odlični hmelj. Bil je gospodar, ki je mojstrsko združeval kmetijsko in ekonomsko stroko.

Ves čas, še posebej pa po upokojitvi, se je posvečal svojemu vinogradu v Rebrci. Z bogatim znanjem je prideloval odlična vina. Poleg delovanja v Zvezi borcev se je vključil tudi v društvo upokojencev. Občudovanja vredni je bil kljub visoki starosti kot voznik osebnega avtomobila.

Vzor nam je bil tudi v odnosu do bolne žene, za katero je skrbel, dokler je mogel. Nazadnje je bival pri hčeri, kjer je okrevljal po virusni okužbi. Načrtoval je, da se bo vrnil v Bistrico. Kmalu po svojem 93. rojstnem dnevu je omagal in sklenil življenjski krog.

Bil je eden najzaslužnejših v občini pri ohranjanju spomina na dejanja in vrednote NOB, ki jih je kot dolgoletni predsednik Zveze borcev poosebljal, podoživljal, oživljal in prenašal na vse doseganje generacije osnovnošolskih otrok v imenu domovinsko čutečih občanov in državljanov.

Tonči Babič v imenu ZB za vrednote NOB Bistrica in društva upokojencev

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

Anka Kunčič

Rodila se je 31. julija 1922 na idilnem Bledu, na Mlinem, v dokaj veliki hiši št. 13, kjer se po domače reče pri Cvenkelnu, mami Mariji, rojeni Kenda, in očetu Jožu. Bila je četrti od desetih otrok. Imela je sedem bratov in dve sestri. Njena mladost je bila težka zlasti zaradi prezgodnje izgube matere. Revščina in lakota so pogosto trkali na njihova vrata. Izučila se je za šiviljo.

Začela se je druga svetovna vojna. Med najbolj zavzetimi prebivalci Bleda, ki so se uprli okupatorju, sta bila njena družina in njen bodoči mož Anton, ki je že leta 1941 sodeloval s prvimi govorjanskimi partizani. Anka je po svojih močeh pomagala narodnoosvobodilnemu boju že od leta 1942, ko se je povezala s takratnimi terenskimi delavci Erlahom, Haberlom, Severjem, Mandelcem, Ermanom in Kunčičem, čeprav je bila v organizacijo SKOJ formalno sprejeta šele avgusta leta 1943, ko je bila le-ta ustanovljena na Mlinem. Člana Rajonskega komiteja Ribno - Bled Haberle in Kunčič sta ji naložila obveščevalno delo v vasi Mlino. Njeno delo je bilo poleg obveščanja še zbiranje hrane, sanitetnega materiala ter raznašanje literature NOV po hišah. Marca leta 1944 je v svojo hišo sprejela svojega bolnega, ranjenega fanta Antona Kunčiča, ker je bila na območju Jelovice hajka in ga je bilo zato nemogoče poslati v katero od partizanskih bolnišnic. Pri njej je ostal šest tednov. To je bilo zelo pogumno dejanje, saj je bila v hiši naseljena nemška policija. Po šestih tednih je delno okrevljal, zatem se je vrnil v partizane.

Takrat je odšla v partizane tudi Anka, saj je bila izdana. Njeno partizansko delovanje je bilo na območju Cerknega, Novakov, Vojskega, Gorenje Trebuše in na planoti Jelovica. V Rajonu Ribno Bled je bila v šiviljskih delavnicah IX. korpusa. Po vojni je delovala v Antifašistični fronti žena, Rdečem križu, Socialistični zvezi delovnega ljudstva in Zvezi komunistov. Prejela je medaljo za sluge za narod in medaljo za hrabrost. Od Anke Kunčič smo se poslovili 19. decembra lani na pokopališču na Bledu.

KO ZB NOB Bled

Ivan Kikelj

Septembra lani smo se na pokopališču na Kureščku poslovili od našega častnega člana, nekdanjega skojevca in partizana Ivana Kiklja. Rodil se je v Zapotoku kot drugi od devetih otrok v družini Andreja in Marije. Življenje mu ni bilo z rožicami postlano. Da bi oče lahko oh-

ranil domačijo, je poleg trdega dela na kmetiji odprl še domačo obrt – izdelovanje cementne strešne opeke. Ker je bil Ivan najstarejši otrok, je veliko dela padlo nanj. Pravega otroštva tako ni imel, ko pa je postal mladenič, se je začela vojna.

Poleti leta 1941 je bil na Kureščku, partizanski miting. Na njem so partizani zapeli Internacionalo in ta pesem je Ivana prevzela, saj je govorila o osvoboditvi izpod suženjstva. Tako kot starša se je tudi on vključil v odporiško gibanje. Ko so marca leta 1942 Italijani požgali Zapotok, se je odločil za odhod v partizane. Kot prostovoljec je odšel v Tomšičevo brigado. V Ratežu na Dolenjskem se je javil kot bombaš za juriš na sovražno postojanko. Takrat je bil ranjen. Jeseni leta 1942 je vstopil v drugo udarno brigado – Šerčerjevo, s katero je bil vso zimo v nenehnih bitkah. Naslednje leto pa se je pridružil Ljubljanski brigadi, s katero je bil tudi v bitki na Ilovi gori.

Ob koncu vojne je odšel v Rusijo na vojaško letalsko tehnično šolo. S tem si je izpolnil svoje otroške sanje, da bi postal mehanik. Po dveh letih šolanja v Rusiji se je vrnil v domovino. Do leta 1974 je deloval v letalsko-tehnični službi v raznih letalskih enotah in štabih. V zagrebškem letalskem korpusu je bil referent za elektroniko in letalsko tehnično opremo, v resnici je bil odgovoren za tehnično opremo polovice vojaškega letalstva v Jugoslaviji. Leta 1950 je bil premeščen v Cerklje, da je lažje skrbel za svoja mladoletna brata in sestro, ki so postali vojne sirote že leta 1944, ko so belogardisti ubili očeta in mater. V Cerkljah je spoznal življenjsko sopotnico Milko. Po upokojitvi je osem let učil obrambo in zaščito na Gimnaziji Vič v Ljubljani, kjer je bil med dijaki zelo priljubljen.

Društvo Odmev Mokrica

Olga Bažec

Decembra lani smo se z žalostjo v srcih poslovili od naše članice in sovaščanke Olge Bažec. Rodila se je 24. novembra 1922 kot šesti otrok v družini Šteblaj na Golem. Njeno življenje je bilo težko in burno, saj ga je zaznamovala druga svetovna vojna. Takoj po okupaciji naše domovine se je pridružila organiziranemu odporu proti okupatorju. Sodelovala je v več organizacijah in bila na ustanovnem sestanku SKOJ v juniju leta 1942 za vas Golo. Takrat je bila izvoljena za sekretarko. Do konca vojne je delovala kot terenska aktivistka v raznih akcijah. Med drugim je vodila otroke, katerih starši so bili v partizanih ali na drugih funkcijah, na osvobodeno ozemlje v Beli krajini. Po končani vojni se je leta 1949 poročila. Rodila je dva otroke, hčer Sonjo in sina Darka. Leta 1957 se je vrnila na Golo in se z otrokoma naselila v domači hiši. Tu je živela do pozne starosti, ko se je zaradi neozdravljive bolezni preselila k hčeri Sonji v Rob, kjer je 13. decembra lani tudi umrla.

Društvo Odmev Mokrica

Jože Bučar

5. januarja ugasnilo tudi življenje Jožeta Bučarja. Jože se je rodil v Toplicah očetu Antonu Bučarju in mami Jožefi, ki smo jo domačini klicali »teta Zefa«. Oče je bil mlinar in žagar, mati pa mu je ob gospodinjstvu pomagala pri delu. Imela sta štiri otroke, tri dečke in deklico, ki je utonila v Sušici. Ob začetku vojne je bil Jože star sedem let. Očeta so Italijani med prvimi odpeljali na Rab, od tam pa v nemško koncentracijsko taborišče Buchenwald, kjer je življenje končal v peči, v kateri so nacisti sežigali nesrečne ničesar krive ljudi. Jožetova mama je ob treh majhnih sinovih postala mlinarica. V času narodnoosvobodilnega boja so pri mletju žita pomagali partizani mlinarji in ostareli mlinar Virant z Gorenjega Gradišča. Starejši Jožetov brat Tone je že pomagal partizanom in velikokrat je na te naloge s seboj jemal tudi Jožeta. Prijateljstvo med Jožetom in predstavniki prve VDV-brigade je še iz tistih časov postalo trajno.

Star komaj 16 let je Jože odšel v Ljubljano, kjer se je izučil za finomehanika in zaposlil v tovarni pisalnih strojev v Savljah, leta 1976 pa je diplomiral na Višji upravni šoli. Bil predsednik izvršnega sveta občine Bežigrad, podpredsednik republiških sindikatov in prisilni upravitelj tovarne Igo. Zadnje njegovo delovno mesto pa je bilo na Rudniku, bil je direktor Kovinoservisa.

Družino sta ustvarila z ženo Zalko. V zakonu sta se jima rodila sin in hči, zdaj pa so ju razveseljevale vnukinje. Jože je imel rad Toplice, zato si je začel tu graditi hišo, in takoj ko se je upokojil, se je vrnil med nas. Bil je delaven človek. Večkrat je dejal: »Dokler bom delal, bom živel ...«

Vse življenje je tudi politično deloval. V pokoju je postal predsednik društva upokojencev Dolenjske Toplice. Delo je opravljal 13 let in društvo je pod njegovim vodstvom znova zaživelo. Organiziral je čistilne akcije, ustanovil literarno skupino, organiziral izlete, novoletna srečanja. Zaživelo je strelsko društvo in soustvarjal je srečanja dolenjskih in belokranjskih upokojencev. Za svoje delo je Jože prejel veliko plaketo Zveze društev upokojencev Slovenije. Bil je pobudnik ustanovitve Mladih partizanov in nekaj časa njihov predsednik. Ob ustanovitvi je skupina štela kar nekaj čez sto članov iz naše občine. Uredili so sprehajalno pot VDV-brigade med sedanjo osnovno šolo in Seli, obnovili nekaj partizanskih bunkerjev in jih nekaj postavili na novo na mestih, kjer so partizani VDV-brigade čuvali Toplice in bližnji Rog. Pot je ostala, namesto propadajočih bunkerjev pa je Združenje zveze borcev Dolenjske Toplice postavilo obeležje. Po Jožetovi zamisli in s sodelovanjem borcev VDV-brigade je bil leta 1981 postavljen spomenik padlim borcem in pionirjem v Podturnu. Borce VDV brigade, Mlade partizane in pionirje pionirskega odreda Prve VDV-brigade iz naše šole je povezoval v skupne akcije. Ob 75. obletnici osvoboditve je Jože prejel priznanje kot borec za vrednote NOB.

Helena Miša Kulovec

Antonija Cesar - Ivica

Na pokopališču na Bitnjah v Bohinju smo se 4. januarja poslovili od dolgoletne članice ZZB KO Bohinj in aktivistke NOB, Antonije Cesar - Ivica, rojene Torkar.

Rodila se je 17. januarja 1924 v Zrečah pri Slovenskih Konjicah. Otroštvo in vse življenje je preživela v Bohinju. Osnovno šolo je obiskovala v Bohinjski Bistrici, zaradi slabih razmer za preživljanje in težkih časov študija kljub veliki želji ni mogla nadaljevati, zato je ostala doma. Leta 1940 je umrla oče, mati je bila slabega zdravja, sestra se je učila za šiviljo, imela je mladoletnega brata, zato je bila primorana poiskati delo. Najprej je delala pri kmetih kot poljska delavka.

Po končani vojni se je za nekaj mesecev zaposlila na železnici, zatem bila do leta 1951 pri javnem tožilstvu, okraj Radovljica, kot preiskovalka, pozneje pa je postala namestnica javnega tožilca. Zadnja leta svojega službovanja je bila v Železarni Jesenice tehnična sekretarka. Z možem Janezom sta si zgradila dom in ustvarila družino na Logu v Bohinju. Leta 1974 ji je umrla mama, pozneje mlajši sin, star komaj dobrih 15 let, leta 2009 pa še mož. Jesen življenja je preživljala v domu starejših občanov v Podbrdu.

V narodnoosvobodilnem boju je Antonija Cesar - Ivica dejavno in organizirano delovala od januarja leta 1942, ko je bila sprejeta v SKOJ, kmalu zatem pa je postala rajonska sekretarka. V njeni hiši so nameravali postaviti radioodajno postajo, za hišo pa so zgradili bunker, ki je služil za skrivanje borcev, pošte, hrane, sanitetnega in drugega materiala za potrebe partizanov. V tem času je vodila tudi blagajno Osvobodilne fronte. S sredstvi so pomagali družinam, ki so bile ogrožene in nepreskrbljene. To delo je Ivica opravljala do konca vojne. Leta 1943 je bila sprejeta v KPS, pozneje pa v rajonski komite KPS Bohinj - Bled. Do konca vojne je sodelovala v vojaških akcijah, predvsem pri vzdrževanju kurirske zveze (kurirska postaja G-2 na Bitenjski planini) pri prehodu z Jelovice do kurirske postaje G-4 na Gorjušah, na Pokljuko preko glavne ceste, železnice ali reke Save na Logu, pri tem pa je tudi sama prenašala pošto za območje Bohinja, v nujnih primerih za VDV tudi v Lesce. V letu 1944 je organizirala tudi akcijo predaje komande nedičevcev z vso opremo v Bohinjski Bistrici partizanom. V času delovanja v NOB je bila večkrat zaprta, vendar pozneje brez dokazov izpuščena. Za svoje takratno delovanje je prejela več visokih priznanj.

Martin Gorišek

Slavica Furlan Hmelak

Slavica Furlan (1922-2020) se je rodila v Idriji. Oče je bil lesni trgovec. Tako kot številne druge primorske družine se je tudi njena za časa fašizma izselila v Jugoslavijo, na Štajersko. V Slovenski Bistrici je Slavica končala meščansko šolo, potem pa ostala doma in pomagala očetu v njegovem lesnem podjetju. Ob začetku vojne se je začela njihova kalvarija, saj so jim nemški okupatorji zaplenili premoženje in jih izgnali na Hrvaško. Tam so živeli v velikem pomanjkanju. Po številnih prošnjah jim je uspelo, da so se vrnili k mami družini v Idrijo. Tudi v Idriji je hrane primanjkovalo. S sestro in prijateljicami so se v iskanju živeža nekega dne, oktobra leta 1943, odpravile proti Cerknemu. Ustavila jih je partizanska straža, in ker niso imele dovolilnic, so jih odpeljali na zasljanje na komando mesta Cerčno. Tam sta se obe s sestro odločili, da gresta v partizane. Slavica je postala bolničarka, ker je imela opravljen tečaj. Konec oktobra, ko so ranjence zaradi nemškega bombardiranja preselili iz Cerkna, se je s skupino šestih negibljivih ranjencev preselila h kmetu Cmilku v Dolenje Novake, kjer je bila pozneje javka Bolnice Franja. Zaradi nemške ofenzive so morali to zatočišče kmalu zapustiti, umaknili so se v Gorenje Novake, od tam pa kmalu preko italijansko-jugoslovanske meje v Davčo in potem naprej. Ta zimski pohod je ranjencem in njihovim skrbnikom povzročil veliko trpljenja. Po vrnitvi na Cerkljansko so se namestili pri kmetu Podnjivčanu v Dolenjih Novakih in začeli gradnjo bolnišnice v soteski Pasice. Istočasno so manjši oddelek, ki so ga imenovali oddelek A, postavili tudi pod Cerkljanskim vrhom. 6. decembra so vanj premestili lažje ranjene. Z njimi je odšla tudi bolničarka Slavica. Aprila leta 1944, ko so v Davči zgradili oddelek D, so jo premestili.

Slavica je bila bolničarka na oddelku D vse do začetka leta 1945. Oskrbovala je ranjence, občasno pa je sodelovala tudi v kirurški ekipi dr. Franca Derganca. Tam je spoznala tudi svojega moža. Rado Furlan je bil ranjen v bojih za Železnike, 20. julija 1944 so ga pripeljali v oddelek D. Slavici se je smilil in skušala mu je pomagati po najboljših močeh. Občudovala je njegovo močno voljo po ozdravitvi in veselje do življenja. Med njima se je razvila naklonjenost, ki je prerasla v ljubezen in resno zvezo, čeprav sta se morala po njegovi ozdravitvi ločiti. V začetku februarja 1945 so jo poklicali na bolničarski tečaj v centralo. V grapi je potem ostala do konca vojne in tam v času zadnje sovražne ofenzive doživela tudi najtežje trenutke svoje partizansčine. Bala se je za življenje ranjencev in sotovaršev in seveda zase, za svojega ljubega in njuno še nerodno dete. Na srečo je ofenziva minila brez žrtev in v začetku maja je Slavica skupaj z ranjenci odšla v Gorico, svobodi in novemu življenju naproti.

Milojka Magajne

Jože Murko

Komaj smo dobro vstopili v leto 2021, že nas je pretresla žalostna vest, da nas je kmalu po svojem 87. letu zapustil tovariš Jože Murko. Bil je dolgoletni član KO Moše Pijada in veliko mandatov član izvršnega odbora. Člani KO se ga bomo spominjali po organizaciji izletov po partizanskih poteh Slovenije. Izleti so bili vedno dobro pripravljene in zato dobro obiskani. Udeleženci so vedeli, da bodo obiskali znane in manj znane kraje ter skrite koticke naše lepe Slovenije, kraje, kjer so se bojevali naši starši, bratje, sestre, sorodniki in prijatelji, vsi za svobodo svojega naroda.

Za svoje delovanje in prispevek k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja je tovariš Jože v letu 2020, ob 75. obletnici osvoboditve, prejel priznanje Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Žalostni smo bili, ker te nismo mogli pospremiti na zadnji poti, smo pa bili z mislimi pri tebi, tvojih delih in tvoji družini. Jože, hvala ti za vse, pogrešali te bomo!

Marija Slana

PESEM

Gorenjcem

*Gorenjska, res Ti si kakor raj,
v srebro odeval je gore deveti maj,
ko svoboda je po težkih bojih zasijala
in zlatoroga je pot popeljala
v veličino starodavnega Triglava.
Od nekdanjemu so očaki naši slavo peli,
njegovo je ime nosila divizija,
v treh brigadah partizani smeli,
v sestavu Gradnika, Prešerna in Vojka, partizana.*

*Reka Sava v Zelencih privre kot Dolinka,
v Triglavsko jezero potopi se kot čarna vilinka,
njej krona kristalna je bistra Savica,
v jezeru Bohinjskem Bohinjka kraljica.*

*Eden od krajev najlepših, Bled,
v sanjah popelje te v čase pravadne,
ko otoček na jezeru, Živin svet,
bil je svetišče boginje starodavne.*

*Nad Jelovico pa orel z neba se ozre,
da Tebi popotniku zgodbo pove
o hrabrih borcih, ki domovino so branili
in v dražgoški bitki življenje izgubili.*

*Je Partizanski vrh njim v večer spomin,
kjer se Slovenec je zaveden boril,
in Dražgoše, vas, ki nosi pečat,
ko dala je vse, kar je imela,
domačinom hiše okupator je požgal,
jih mnoge umoril in v taborišča izgnal.*

*Cankarjev bataljon, prvoborcev jedro,
moral se na Jelovico je umakniti
in vojaške sile okreptiti,
da nekoč bi tujca z naše zemlje pregnal
in svobodo zlato povsod zasejal.*

*Enkrat to res zgodilo se je,
to orel na nebu zdaj Ti pové,
ko na dan zmage v mesto heroj
prikorakale so partizanske brigade,
tedaj bil končan tisočletni je boj.*

*Mangrt, Jalovec, Razor, Škrlatica,
našim orlom pod Poncami Planica
in tam, kjer krst je dala Bogomila Savica,
Prešernu in Slovencem naj slavi se resnica!*

Ana Horvat

